

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Volnočasové aktivity dětí na prvním stupni základní školy

Bakalářská práce

Studijní program: B7506 – Speciální pedagogika
Studijní obor: 7506R029 – Speciální pedagogika pro vychovatele
Autor práce: **Šárka Rácová**
Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Roudná

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Šárka Rácová
Osobní číslo: P14000163
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele
Název tématu: Volnočasové aktivity dětí na prvním stupni základní školy
Zadávající katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Zjistit rozdíl v dostupnosti aktivit ve volném čase dětí, na prvním stupni základní školy, ve městě a na vesnici, a jejich využití ze strany žáků.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., 2010. Pedagogika volného času. 2. přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-471-6.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., 2011. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. 2. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.

HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J., 2011. Školní družina. 3. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-900-2.

HOFBAUER, B., 2004. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.

KNOTOVÁ, D., 2011. Pedagogické dimenze volného času. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.

PÁVKOVÁ, J., 2008. Pedagogika volného času. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.

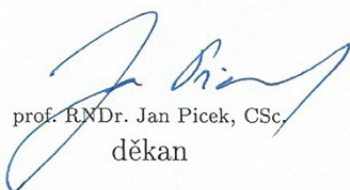
Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Pavlína Roudná

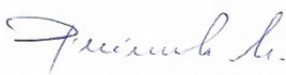
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **22. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2017**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 22. dubna 2016

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 16.4.2017

Podpis: Růčková

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala paní Mgr. Pavlíně Roudné za její vstřícnost, cenné připomínky, čas a odborné vedení, které mi poskytla k tomu, aby závěrečná práce mohla být zpracována.

Dále bych také chtěla poděkovat všem ředitelům, pedagogům a žákům základních škol, kteří se podíleli na praktické části, protože bez nich by se práce dokončit nedala.

Anotace

Tématem předložené bakalářské práce jsou volnočasové aktivity dětí – žáků na prvním stupni základní školy na vybraných základních školách z Turnova a jeho okolí. Cílem bakalářské práce bylo zjistit jaký je rozdíl v dostupnosti volnočasových aktivit žáků prvního stupně základní školy, a to v porovnání z hlediska místa docházky do školy – tedy na vesnici a ve městě.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí, z teoretické, která se skládá z informací získaných z odborných zdrojů týkajících se volného času a dalších pojmů s ním souvisejících.

Praktická část pomocí dotazníkového šetření představuje výsledky ze 108 dotazníků týkajících se trávení volného času žáků na prvním stupni základní školy v porovnání genderovém i dle místa docházky do školy. Na praktické části se svými odpověďmi v dotazníkovém šetření podíleli žáci ze třech turnovských škol – ZŠ 28. října, ZŠ Žižkova, ZŠ Skálova, a ze třech okolních vesnic – ZŠ Příšovice, ZŠ Jenišovice a ZŠ Mašov.

Klíčová slova

mladší školní věk, volný čas, volnočasové aktivity, zájmy dětí, kroužky, 1. stupeň základní školy, výchova mimo vyučování

Annotation

The main topic of this bachelor's thesis are free time activities of children - pupils of the first degree of elementary school from selected elementary schools in Turnov and its surroundings.

The main goal of this bachelor's thesis was to find out the difference in accessibility of free time activities for pupils of the first degree of elementary schools compared by the location of the school - in the country or in the city.

The thesis consists of two main parts - theoretical, which is composed of information obtained from professional sources about free time and other subjects related to the topic, and practical part using the survey investigation shows the results of 108 surveys related to free time activities of pupils from lower elementary schools in gender comparison and also in comparison by the place of school attendance.

With their answers for the practical part there participated pupils from three primary schools in Turnov - ZŠ 28. října, ZŠ Žižkova, ZŠ Skálova, and three surrounding villages - ZŠ Příšovice, ZŠ Jenišovice and ZŠ Mašov.

Keywords

infancy, leisure time, leisure time activities, children's range of interests, leisure time clubs, lower primary school, after-school education/activities

Obsah

Úvod.....	10
1 Teoretická část.....	12
1.1 Volný čas.....	12
1.1.1 Činnosti patří do volného času.....	14
1.1.2 Činnosti nepatřící volného času.....	14
1.1.3 Místa pro trávení volného času.....	15
1.1.4 Zájmová činnost.....	16
1.2 Funkce výchovy ve volném čase.....	17
1.2.1 Preventivní aktivity.....	17
1.2.2 Funkce volného času dle Horsta W. Opaschowskiho.....	18
1.2.3 Analyzování oblastí pedagogiky volného času.....	18
1.2.4 Dělení výchovy dle formality.....	19
1.3 Pohledy na volný čas.....	19
1.3.1 Ekonomický.....	20
1.3.2 Sociologický a sociálněpsychologický.....	20
1.3.3 Politický.....	20
1.3.4 Zdravotně-hygienický.....	20
1.3.5 Pedagogický a psychologický.....	21
1.4 Novodobý historický vývoj výchovy ve volném čase.....	21
1.4.1 Vytváření systému volnočasových aktivit.....	23
1.4.2 Výsledky vývoje aktivit ve volném čase.....	24
1.4.3 Pracovní doba a volný čas.....	25
1.5 Výchova mimo vyučování.....	26
1.5.1 Volnočasové aktivity v zařízení školy.....	27
1.5.2 Nejvýznamnější zařízení pro výchovu mimo vyučování a zájmové vzdělávání.....	27
1.5.2.1 Školní družiny a školní kluby.....	28
1.5.2.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže.....	29
1.5.2.3 Domovy mládeže.....	30
1.5.2.4 Dětské domovy.....	30
1.5.3 Další zařízení pro vhodné trávení volného času.....	30
1.5.3.1 Základní umělecké školy.....	31
1.5.3.2 Jazykové školy.....	31
1.5.3.3 Zařízení s celostátní působností.....	31
1.6 Obsahová struktura výchovy mimo vyučování.....	32
1.6.1 Odpočinkové činnosti.....	33
1.6.2 Rekreační činnosti.....	33
1.6.3 Zájmové činnosti.....	33
1.6.4 Sebeobslužné činnosti.....	34
1.6.5 Veřejně prospěšné činnosti.....	34
1.6.6 Příprava na vyučování.....	34
1.7 Postoje jedinců k volnému času.....	35
1.7.1 Rodina a volný čas.....	36
1.7.2 Média a komunikace ve volném čase dětí a mládeže.....	38
1.7.2.1 Zajímavé využití moderní technologie.....	39
1.8 Pracovníci ve volném čase.....	39
1.9 Základní charakteristika období mladšího školního věku v životě člověka.....	41
2 Praktická část.....	42
2.1 Vymezení průzkumu a použitých metod.....	42

2.2 Průběh průzkumu.....	43
2.3 Provedení.....	43
2.4 Analýza a interpretace.....	43
2.5 Závěry šetření.....	66
Resumé.....	68
Seznam použitých zdrojů.....	70
Seznam příloh.....	72

Seznam ilustrací

Ilustrace 1: Styl volného času a života v socio-ekonomickém prostředí.....	24
Ilustrace 2: Umístění pobytu ve školní družině v časových úsecích dne dle Hájka.....	28

Seznam tabulek

Tabulka 1: Pohlaví žáků.....	44
Tabulka 2: Vesnické a městské školy.....	44
Tabulka 3: Povědomí žáků z městských škol o nabídce kroužků ve škole.....	45
Tabulka 4: Povědomí žáků z vesnických škol o nabídce kroužků ve škole.....	45
Tabulka 5: Využití kroužků ve škole ze strany žáků.....	47
Tabulka 6: Zájem žáků o jednotlivé typy kroužků.....	48
Tabulka 7: Zájem žáků o kroužek, který škola nenabízí.....	49
Tabulka 8: Počet žáků z městských škol navštěvující kroužek mimo školní nabídku, ale chtěli by ho ve škole.....	52
Tabulka 9: Počet žáků z vesnických škol navštěvující kroužek mimo školní nabídku, ale chtěli by ho ve škole.....	52
Tabulka 10: Zájem o různé druhy kroužků z genderového pohledu.....	55
Tabulka 11: Docházení na kroužek mimo školní nabídku.....	57
Tabulka 12: Zajímavější nabídka kroužků.....	58
Tabulka 13: Počet kroužků navštívených za týden.....	59
Tabulka 14: Docházka do školní družiny.....	62
Tabulka 15: Zcela volný čas dle žáků.....	63
Tabulka 16: Ideální odpoledne dle žáků.....	64

Seznam grafů

Graf 1: Povědomí žáků o nabídce kroužků ve škole.....	46
Graf 2: Spokojenost žáků s nabídkou kroužků ve škole.....	49
Graf 3: Návštěvnost kroužku postrádajícího v nabídce školy v jiném zařízení.....	51
Graf 4: Docházení na kroužek mimo školní nabídku.....	56
Graf 5: Kritéria vybírání si kroužku.....	61

Úvod

Volnému času každý z nás přisuzuje jinou hodnotu. Měli bychom si však uvědomit, že je to jeden z ukazatelů životního stylu, a že vhodné využívání volného času nám může pomoci jak v pracovním, školním i v rodinném životě, tak s vyrovnáváním se se sebou samým a i s těžkými nástrahami, které nám život připraví.

V dnešní době je viditelné, že děti mají více volného času nežli dříve, protože jim odpadly povinnosti spojené s údržbou domu, chodu domácnosti, prací na poli/zahradě atp., a to v důsledku modernizace (moderní technologie, které pracují za nás), či v důsledku moderních trendů výchovy (vše za děti udělají rodiče). Z tohoto množství volného času může být dítě zmatené, znuděné, a to vše může vést k nevhodnému chování a celkově k patologickým jevům.

Bakalářská práce má za **cíl** zjistit rozdíl v dostupnosti aktivit ve volném čase dětí, na 1. stupni základní školy, ve městě a na vesnici, a jejich využití ze strany žáků. **Úkolem** bakalářské práce je potvrdit či vyvrátit stanovené **hypotézy**, a to zda je dostupnost aktivit pro děti ve volném čase ve městě pestřejší než pro děti na vesnici; zda si žáci častěji vybírají volnočasové aktivity mimo prostředí jejich školy či ne; a zda chlapci častěji využívají sportovní nabídku aktivit, nežli dívky.

Závěrečná práce se skládá ze dvou hlavních částí, a to z části teoretické a z části praktické. **Teoretická část** se zabývá objasněním pojmu volný čas, dále se zabývá funkcemi výchovy ve volném čase, různými pohledy na volný čas, výchovou mimo vyučování, obsahovou strukturou výchovy mimo vyučování, postoji jedinců k volnému času a novodobým historickým vývojem výchovy ve volném čase.

Druhá hlavní část, tedy **část praktická**, se zabývá výsledky dotazníkového šetření, které proběhlo na Turnovsku. Průzkum se týká porovnávání třech vesnických škol z okolí Turnova a třech městských turnovských škol v otázce nabídky a využitelnosti aktivit ve volném čase dětí na 1. stupni základní školy. V potaz bylo bráno jak místo docházky do školy, tak genderové rozlišení. Pro **přiblížení obsahu dotazníkové šetření** – zabývalo se povědomím žáků o kroužcích nabízených školou, jaké zaměření kroužku žáky nejvíce zajímá, zda využívají nabídky kroužků i mimo prostředí školy, zda jsou s nabídkou ve škole spokojeni, četností návštěvnosti kroužků, zda využívají nabídky školní družiny (včetně školního klubu), kolik času mají sami pro sebe a jak by si představovali své ideální odpoledne po škole.

V závěru úvodu je příhodné uvést dvě citace, které nás zajisté přinutí k zamyšlení se nad důležitostmi volného času v našem životě.

„V posledních desetiletích se volný čas stal velkou životní hodnotou a některými byl ztotožňován s říší svobody. Žijeme tedy ne pro povinnou práci, která nám zajišťuje základní životní potřeby, ale žijeme pro volný čas“ (Spousta, aj. 1994, s. 166).

„Na naléhavosti proto nabývá požadavek, aby se děti a mladí lidé učili svůj volný čas prožívat plnohodnotně, aby se stávali jeho aktivním subjektem, aby ho činili nedílnou součástí své přípravy a přenášeli ho do celého svého života (Hofbauer 2004, s. 13).

1 Teoretická část

1.1 Volný čas

Vhodné ovlivňování volného času je prevencí nejen před patologickými jevy, ale i před výchovnými problémy a proti nevhodnému chování. Možná i s ohledem na tento pohled se na vychovatele a jedince zabývající se vedením druhých k volnému času, kladou čím dál tím větší nároky na jejich způsobilost a umožňování dalšího rozvoje, tedy celkovému vzdělávání těchto osob.

Jádro výchovy tvoří vztah (v různých směrech), díky kterému je možné předávat vhodné postoje, hodnoty a návyky, jehož základem je dobrá komunikace, důvěra a spoluzodpovědnost.

Při výchově bychom neměli zapomínat na motivaci, kladný vzor, nastavení hranic a pravidel, participativní přístup, odměny při žádoucím chování a na vhodné tresty při nežádoucím chování. Ale pozor, odměny by měly být častějším výchovným prostředkem nežli tresty.

Počátky umění zacházet s volným časem hledíme u primární sociální skupiny, tedy v rodině. Mezi **další činitele ovlivňující trávení volného času patří**: vrstevnické skupiny, pedagogové, blízcí dospělí, hromadné sdělovací prostředky, informační technologie, různé organizace a instituce. Měli bychom mít na paměti, že děti nás neustále sledují, takže základem pro jejich správné ovlivnění, je být jim správným vzorem.

Vždy se výchovně **působí ve třech rozměrech**, a to je v obsahu, ve vztazích a to vše se odehrává v nějakém určitém prostředí. Při práci s dětmi bychom vždy měli myslet na jejich **bezpečnost**, jak fyzickou, tak psychickou i sociální.

Mimoškolní aktivity se konají v době mimo vyučování, tedy ve volném čase. **Volný čas** je doba, kdy nemusíme pracovat, nemusíme sedět v lavici a poslouchat vyučujícího, ani konat jiné povinnosti. Je to doba, ve které si můžeme volit činnosti dle našeho svobodného uvážení. Náplní volného času jsou činnosti, které jsou nám něčím blízké, odpočineme si u nich, uspokojují nás, uvolňují náš stres, a co je nejdůležitější – děláme je dobrovolně a rádi. Volný čas je takový čas, který nám zbude po vykonání pracovních, ale i nepracovních povinností. Mezi jeho hlavní funkce patří zábava, odpočinek a rozvoj osobnosti po různých stránkách.

Dle Jofreeho Dumazediera, francouzského sociologa, jsou **základními rysy volného času**: svobodná volba účasti na aktivitách, jakási bezprostřední neužitečnost a poskytování radosti i uspokojování osobních potřeb (Hofbauer 2004, s. 12).

„Volný čas je nesmírná hodnota, ale nikoli sama o sobě a sama pro sebe, nýbrž jako neomezená možnost člověka vrátit se k sobě samému, k svému autentickému plnému životu, přemýšlet o hodnotách, uvědomovat si jejich ohrožení a věnovat se jejich záchraně“ (Spousta, aj. 1994, s. 17).

Za první vymezení volného času se považuje to z **období starověkého Řecka**, kdy filosof Aristoteles chápal volný čas jako čas na rozumování, čtení veršů, setkávání se s přáteli a poslouchání hudby. **Ve středověku** to byl čas pro rozjímání modlitby, hry a tanec. **V renesanci** volný čas neměl svůj význam, protože za privilegium byla považována práce (Bartoňová, aj. 2013, s. 119).

Dle Vážanského existují dva hlavní směry chápání pojmu volného času, jedná se o pojem negativní a pozitivní. **Negativní pojem** je chápán jako „zbývající doba celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovním podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a uspokojování základních biologických potřeb“, zato **pojem pozitivní** popisuje volný čas jako „volně disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu, takže by se mohl svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu jej nikdo nenutí, ani podvědomě“ (Vážanský 1994, s. 11).

„Volný čas nabývá významu u jedince s jeho dospíváním, s vyhraňováním jeho potřeb a zájmů. V adolescenci a dospělosti již jedinec zpravidla umí nakládat s volným časem z pohledu svých životních aspirací¹“ (Spousta, aj. 1998, s. 12).

Zajímavé je, že z některých činností, které řadíme mezi činnosti nepatřících do volného času, se může stát i koníček, následně se to dá považovat za náplň volného času. Pro lepší pochopení této myšlenky bude uveden následující příklad. Pokud jedinec připravuje jídlo pro svou rodinu v rámci dodržování pravidelné stravy, je to činnost neřadící se do volného času, protože je to pouze na zajištění existence člověka po biologické stránce. Pokud však člověka vaření nadchne, stane se jeho zálibou, vyhledává si různé recepty, experimentuje, kupuje si různé knihy a časopisy týkající se přípravy jídel, dívá se na pořady o vaření, stává se tato činnost náplní volného času, protože to dělá dobrovolně a rád.

Pojďme si tedy ujasnit, jaké činnosti se do volného času zařazují, a jaké ne.

---

1 Jinak řečeno také jako snahy, touhy a úsilí.

1.1.1 Činnosti patří do volného času

- rekreace,
- odpočinek,
- zájmové vzdělávání,
- zájmové činnosti,
- dobrovolné společensky prospěšné činnosti.

Do volného času spadají i časové ztráty, které souvisí s vyvíjením těchto činností (Pávková, aj. 2002, s. 13).

1.1.2 Činnosti nepatřící volného času

- vyučování,
- činnosti související s vyučováním,
- základní péče o zevnějšek a osobní věci,
- činnosti zabezpečující existenci člověka po biologické stránce (spánek, jídlo, zdravotní péče, hygiena)
- sebeobsluha,
- povinnosti spojené s fungováním domácnosti a rodiny (Pávková, aj. 2002, s. 13).

Neměli bychom zapomínat, že výchova mimo vyučování, respektive **učení ve volném čase**, se od klasického učení výrazně liší, hlavním rozdílem je styl výuky. Ve volném čase se jedná o získávání poznatků a zkušeností prostřednictvím bezprostřední praktické zkušenosti, zato v klasické výuce se staví na osvojování teoretických poznatků slovní formou, které pak následně mohou i nemusí být ověřeny v praxi.

Dle B. Hofbauera můžeme volný čas dále dělit na **čas vázaný**, který zahrnuje biofyziologické potřeby člověka, chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dopravu do zaměstnání apod. **Čas povolný** je kategorie, kam se řadí činnosti hraniční mezi časem povinným (pracovní proces a vzdělávací proces) a vázaným. V tomto případě se jedná o aktivity, které přinášejí radost, ale zároveň i užitek (např. kutilství, práce na zahradě, ruční práce apod.). Do třetice rozlišuje **čas volný** (Hájek, aj. 2008, s. 10–11).

Volný čas jako fenomén společnosti by se dal shrnout následující myšlenkou: „Volný čas není světem sám pro sebe, který naslouchá pouze vlastním zákonům. Naopak je důsledkem a současně částí průmyslově společenského systému, organizace člověka a moderní civilizace“ (Vážanský 1994, s. 5).

Dalo by se také říci, že „využívání volného času je vždy různým způsobem determinováno přírodními a společenskovědními podmínkami, osobními okolnostmi a možnostmi“ (Veselá 1997, s. 9).

Volným časem se zabývá **obor Pedagogika volného času**, která patří do společenských věd a spolupracuje s mnoha dalšími vědními obory. Je to poměrně mladý vědní obor, který oficiálně vznikl mezi druhou polovinou 19. století a polovinou prvního století 20. „Pedagogika volného času stanovuje teoretická východiska, vymezuje základní pojmy, metodické postupy i praktická doporučení pro realizaci volnočasových aktivit. Zahrnuje také otázky managementu volného času a metodologii výzkumu“ (Bendl, a kol. 2015, s. 119).

1.1.3 Místa pro trávení volného času

Volný čas a aktivity v něm lze trávit na různých místech, např:

- na veřejných prostranstvích,
- venku,
- na ulici,
- doma,
- ve škole po vyučování,
- v různých institucích a společenských organizacích,
- v lese,
- v parku,
- na hřišti.

Ve volném čase bychom neměli zapomínat na důležitou roli přírody. Tento prostor se dá všestranně využívat (turistika, cykloturistika, plavání, lyžování, létání, plavba na vodě atd.), a mnohdy je pro naše potřeby i upravován (cyklotrasy, lyžařské areály, akvaparky, dětská hřiště

a různé sportoviště, upravované parky, zoologické zahrady atd.). Příroda by ale neměla být pouze zdrojem zábavy, zdrojem potravy a dalším k životu potřebným věcem, ale měla by sloužit i jako podnět k zamyšlení se nad tím, jak je možno jí to vše opřítovat (sázení nových stromků, ochrana před znečišťováním, celkové chování k fauně i flóře) (Hájek, aj. 2008, s. 15–20).

1.1.4 Zájmová činnost

Do činností spadajících do volného času patří již zmíněná zájmová činnost. **Zájem** je vlastně relativně stálé zaměření osobnosti, které nás motivuje k naplnění předmětu zájmu, a je tedy základem činností volnočasových aktivit. Zájmy patří mezi aktivačně-motivační vlastnosti osobnosti.

Zájmy mohou být jak **aktivní**, kdy se jedinec sám do činnosti zapojuje, tak **receptivní**, kdy se předmět zájmu posouvá spíše do oblasti klidové, spojené s vnímáním předmětu zájmu. Dle dalšího dělení mohou být zájmy hluboké/povrchní, krátkodobé/dočasné/trvalé, jednostranné/mnohostranné, žádoucí/nežádoucí (Hájek, aj. 2008, s. 163–169).

Ze zájmů vychází **zájmové činnosti**, které jsou organizovány v **zájmových útvarech**. Jsou jimi:

- kroužek (rybářský, modelářský, čtenářský...),
- soubor (pěvecký, taneční, divadelní ...),
- klub (filmový, fanklub ...),
- oddíl (používá se u tělovýchovných a turistických útvarů),
- kurz (vaření, cizího jazyka, PC kurz ...) (Hájek, aj. 2008, s. 169).

„Zájmová činnost v žádném případě nemá sloužit k doučování či opakování látky povinných či povinně volitelných vyučovacích předmětů. Nelze ji chápat ani jako další skrytý způsob nepovinného vyučování“ (Veselá 1997, s. 8–9).

Oblasti obsahu zájmové činnosti jsou: vědeckotechnická a vědecká, technicko-praktická, společenskovední, přírodovědní, estetickovýchovná, tělovýchovná, sportovní a turisticky zaměřená (Němec, a kol. 2002, s. 23–24).

1.2 Funkce výchovy ve volném čase

Funkce výchovy ve volném čase jsou jednotlivými typy zařízení, organizací, institucí pro výchovu ve volném čase plněny různou měrou a různými způsoby dle svého poslání (Hájek, aj. 2008, s. 70).

Za prioritní je považována **funkce výchovně-vzdělávací**, která působí na všechny složky osobnosti a je uplatňována za pomoci promyšleně volených pedagogických prostředků podle legislativního vymezení.

Zdravotní funkce podporuje různými způsoby zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj. Těmi způsoby může být např. usměrňování režimu dne, podněcování k vydatnému pohybu, seznamování se zásadami bezpečnosti práce, vedení ke zdravému stravování a celkově ke zdravým stravovacím i hygienickým návykům.

Sociální funkce zajišťuje péči a bezpečnost dětí v nepřítomnosti rodičů, a navíc zajišťuje pestrý rozvoj sociálních kompetencí v rozmanitých sociálních prostředích (Hájek, aj. 2008, s. 70–72).

Čtvrtou funkcí výchovy ve volném čase je **funkce preventivní**. Ta má za úkol prevenci negativních a sociálněpatologických jevů. K tomuto tématu by mělo zaznít následovně: „Prevence je ve výchově účinnější a také podstatně levnější než náprava chyb a převýchova, a právě výchova dětí ve volném čase má důležitý preventivní význam“ (Pávková, aj. 2002, s. 14).

Prevence může být **primární**, která je zaměřena na všechny lidi, **sekundární**, která se zaměřuje na jedince rizikových skupin, nebo **terciální**, která je určena jedincům, kteří jsou již negativními jevy zasaženi a snaží se u nich o léčení, zabránění recidivy a rozšiřování problému.

1.2.1 Preventivní aktivity

Mezi preventivní aktivity patří např. léčebná rekreace. „**Léčebná rekreace** je využití volného času, které zahrnuje léčebné postupy a rekreační aktivity osob nemocných nebo žijících v nepříznivých podmínkách, které má za výchozí cíl léčit, zlepšovat fungování organismu, omezovat i vylučovat důsledky nemoci nebo nezpůsobilosti“ (Hofbauer 2004, s. 95).

Terénní sociální práce, jinými slovy **streetwork**, je aktivita pomáhající řešit negativní jevy mezi dětmi a mladými lidmi patřících do rizikových skupin. Výhodou jejího působení je setkávání

se s těmito lidmi v jejich přirozených podmínkách a na ulicích. Toto sociální a výchovné působení má za úkol účastnit se v boji proti užívání drog, proti bezdomovectví, prostituci a kriminalitě mladých. (Hofbauer 2004, s. 95–96).

Důležité je, aby rodiče, pedagogové a blízké okolí vhodně ovlivňovali trávení volného času dětí a mládeže. Děti nemají takový rozhled a zkušenosti, aby se dokázaly samy orientovat. Základem tohoto ovlivňování je pestrost, nenásilnost a přihlídnutí k věku a k individuálním charakteristikám dítěte. Pokud volný čas není vhodně ovlivňován a podněcován, může se stát, že se dítě „chytne“ nějaké party, která ho může zatáhnout do různých problémů (drogy, záškoláctví, požívání alkoholu, rvačky, agresivita, nežádoucí sexualita, kouření apod.).

Častěji ohrožené děti jsou děti kterým chybí zájem, ale i děti které se nějaké činnosti věnují, ale jen z důvodu plnění přání rodičů, není to tedy jejich svobodná volba výběru.

Jako důsledek nesvobodné volby výběru se mohou vyskytnout i problémy jako: poruchy příjmu potravy (mentální bulimie a anorexie), dětské krádeže, destrukce či sebedestrukce.

1.2.2 Funkce volného času dle Horsta W. Opaschowského

Dle německého pedagoga volného času Horsta W. Opaschowského, jsou **funkce volného času** následující:

- rekreace (ve smyslu uvolnění),
- kompenzace (ve smyslu odstraňování frustrací a zklamání),
- výchova a další vzdělávání (dobrovolné učení a sociální učení),
- kontemplace (hledání smyslu života),
- komunikace,
- participace (podílení se na dění společnosti),
- integrace (vrůstání do společnosti, začleňování se),
- enkulturace (kulturní rozvoj sama sebe) (Hofbauer 2004, s. 15).

1.2.3 Analyzování oblastí pedagogiky volného času

Mezi **poslání pedagogiky** volného času patří analyzování dále zmíněných oblastí. Jedná se o **oblast výchovy ve volném čase**, která je charakteristická tím, že neslouží k naplňování

biologických potřeb ani k výkonu pracovních či školních povinností. Je to oblast naplňování volného času různými aktivitami.

Další oblastí je **oblast výchovy prostřednictvím aktivit volného času**, která pojednává o utváření individualit jedinců, o komunikaci a spolupráci s druhými, o získávání nových znalostí, dovedností a návyků.

Poslední oblastí tohoto výčtu je **oblast výchovy k volnému času**, kdy je jedincům poskytován všestranný rozhled mezi možnostmi jak tento čas využít, a v případě zájmu i napomoženo k výběru vhodné zájmové činnosti přímo pro ně. Může sloužit jako orientace, ale i jako motivace. (Hofbauer 2004, s. 18).

1.2.4 Dělení výchovy dle formality

Výchovu také můžeme dělit dle **formality** na výchova formální, neformální a informální.

Formální výchova je taková výchova, která probíhá v odborných vzdělávacích zařízeních a je ukončena příslušným dokladem o absolvování (např. základní, střední, vysoká škola). Zato **neformální výchova** probíhá mimo vyučování ve volném čase, a může i nemusí být udělen doklad o zakončení vzdělávacího procesu. Patří sem třeba celoživotní vzdělávání a podobné procesy, které fungují na principu dobrovolnosti a participace, jako je právě výchova ve volném čase. **Informální výchova** je výchova a vzdělávání v nejširším slova smyslu, které probíhá nahodile, v různých běžných každodenních situacích s působícím vlivem prostředí (Hájek, aj. 2008, s. 68).

1.3 Pohledy na volný čas

„Systém volnočasových aktivit a institucí je rovněž součástí politického uspořádání společnosti a mechanismu řízení celospolečenských procesů, které podstatně přispívají k jeho rozvoji“ (Hájek, aj. 2008, s. 11).

Níže bude objasněno několik pohledů na volný čas.

1.3.1 Ekonomický

Ekonomický pohled pojednává o finančních nákladech a prostředcích vynaložených pro zařízení pro volný čas, a zda se nějaké vrátí. Z hlediska tržního, je odvětví volného času samostatné a dobře prosperující.

Může to být i z toho důvodu, že odpočínutý a šťastný člověk je následně výkonnější. Další možný důvod je, že nové vědomosti a zkušenosti získané ve volném čase, může následně využít i při pracovních činnostech a ve vztazích na pracovišti (ve škole) (Pávková, aj. 2002, s. 15).

1.3.2 Sociologický a sociálněpsychologický

Toto hledisko sleduje kultivaci jedinců, mezilidské vztahy, sociální prostředí, utváření sociálních skupin a interakce v nich (Pávková, aj. 2002, s. 15).

1.3.3 Politický

Politické hledisko obsahuje míru zasahování orgánů do volného času obyvatelstva, ovlivňování zařízení pro volný čas, pomoc organizacím a spolkům starající se o volný čas dětí a mládeže, ustanovení oboru, zajišťování kvalifikovaného i dobrovolného personálu (Pávková, aj. 2002, s. 16).

1.3.4 Zdravotně-hygienický

Jak již z názvu vyplývá, tak tomuto pohledu jde především o podporu zdravého tělesného i duševního vývoje člověka. Dále se zabývá tím, jestli vhodně trávíme čas, jak se potom cítíme, co nám to dává a co bere, a jak se to vše následně odrazí na našem těle. Buď na stránce tělesné, nebo na stránce psychické. Nesmíme ale zapomínat na to, že tělo je jedna souhra, takže jsou problémy jedince ve většině případech psychosomatické. Zmíněným problémům se dá předcházet právě dodržováním denního režimu a vhodným trávením volného času s dostatkem odpočinku (Pávková, aj. 2002, s. 17).

1.3.5 Pedagogický a psychologický

Toto hledisko sleduje dodržování individuálních potřeb dětí v souladu s jejich věkem. Z pedagogického hlediska má volný čas dětí a mládeže splňovat dvě kritéria. Jsou to:

1. Výchova ve volném čase (smysluplné aktivity v něm, určitá jeho náplň),
2. výchova k volnému času (základní orientace v možnostech jak volný čas trávit, utváření návyků pro jeho vhodné trávení) (Pávková, aj. 2002, s. 17–18).

1.4 Novodobý historický vývoj výchovy ve volném čase

Hlavním znakem historického vývoje volného času v životě jedince je, že se měnily formy, zastoupení, ale především nárůst volného času na úkor práce. Jinými slovy pracovní doba se zkracovala, volný čas pro volnočasové aktivity se prodlužoval. Zlomovou dobou byl přelom mezi 19. a 20. stoletím, kde se volný čas začal rozvíjet ve větší míře. Změny byly viditelné nejdříve ve městech a ve vyšších vrstvách, ale postupem času se změn docílilo všude.

Významně a zjevně se začíná projevovat ale až ve druhé polovině století 20., přesněji od šedesátých let 20. století. V této době vznikají již specifické prostředky a postupy k jeho smysluplnému využívání, dále se rozšiřují funkce, cíle, obsah, metodika, materiální a legislativní podpora (Pávková, aj. 2002, s. 18–28).

Od roku 1945 se začaly rýsovat **tři fáze pojetí volného času**.

- 1) **Doba válečná a 50. léta**, kdy se volný čas považuje za dobu na zotavení a regeneraci před i po práci, aby byla zachována jak fyzická, tak psychická pracovní síla.
- 2) **60. a 70. léta**, se vyznačují trávením volného času jako konzumu, který slouží k utrácení peněz (cestování, automobil, zábava, móda). Motto této doby je: „*Člověk musí v práci něco dokázat, aby si mohl ve volném čase něco dovolit!*“.
- 3) **V 80. létech** se člověk snaží svůj volný čas uvědoměle a intenzivně prožívat, užívat si zážitků (Spousta, aj. 1994, s. 13–15).

Některé z příčin uvědomování si důležitosti volného času jsou: zkracování pracovní doby dospělých, zavedení pravidelnosti týdne ve smyslu pět dní škola/práce a dva dny volna, nárůst počtu žáků na školách a jejich zájmu o využívání volného času (Hofbauer 2004, s. 16).

Škola se v oblasti volného času začala ve větším měřítku angažovat již v 19. století. Počínalo to tělesnými cvičeními na čerstvém vzduchu, zřizováním místností pro hry, vytváření prostor pro trávení volného času o přestávkách či po výuce na započetí domácí přípravy. Ve druhé polovině zmíněného století narůstal ve školách počet knihoven a čítáren. Ve dvacátém století byly postupně budovány školní hřiště, vznikaly žákovské samosprávy, vycházely školní časopisy a počínaly pokusy o školy v přírodě (Hofbauer 2004, s. 66–67).

„Škola ve spolupráci s rodiči, institucemi volného času a obce rozvíjí a kultivuje zájmy a nadání, sociální vztahy a demokratické občanství“ (Hofbauer 2004, s. 66).

„V Československu bylo od druhého pololetí školního roku 1966–1967 zavedeno deset volných sobot, později všechny sudé a nakonec všechny soboty. V každém týdnu tak vznikl souvislý dvoudenní blok vytvářející příznivější podmínky pro jeho smysluplnou individuální i společnou realizaci v rodině i v zařízení a sdružení volného času“ (Hofbauer 2004, s. 68).

Na základě spolupráce lékařů, pedagogů, obcí a dobrovolníků, se na počátcích vzniku zařízení pro volný čas zavedly dva druhy institucí, ze kterých se čerpá i v současnosti.

1. Zařízení a aktivity s původním jednoznačným určením pro dospělé, které ovšem činnosti pro děti nevyklučovaly. Šlo spíše o pohybové a sportovní činnosti, ke kterým se postupem času přidávaly i další.

2. Sdružení a zařízení zaměřená pouze na děti a mládež, zde může být zmíněno např. skautské hnutí, ze zahraničí YMCA a YWCA, různé klubovny a tábory (Pávková, aj. 2002, s. 21).

„Současný život a výchova dětí ve volném čase se rozvíjejí v etapě společenského vývoje označovaného jako **globalizace**“ (Hájek, aj. 2008, s. 49). Toto období se tak označuje od šedesátých let dvacátého století a pojednává o prolamování bariér mezi státy a oslabování významu hranic mezi nimi. Hlavním znakem globalizace jsou vzájemné interakce mezi státy i kulturami.

Pojem pedagogika volného času si v oblasti **terminologie** prošel také změnou, od výchovy mimoškolní, přes výchovu mimoškolní, výchovu mimo vyučování, až k již zmíněné pedagogice volného času.

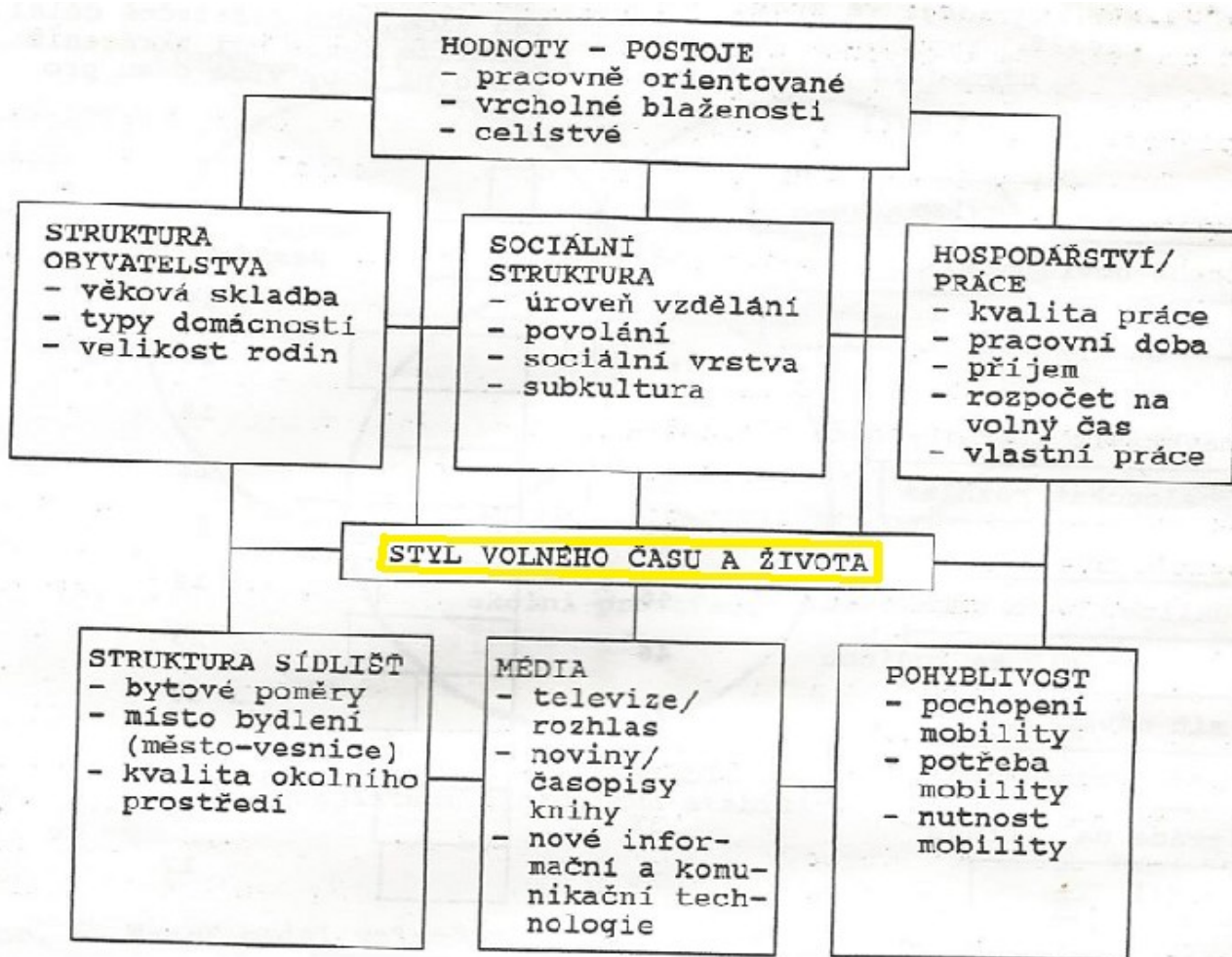
Počátkem let 90. ve 20. st. se terminologie koncepcí výchovy mimo vyučování a pedagogiky volného času uplatňovali souběžně (Hofbauer 2004, s. 12).

1.4.1 Vytváření systému volnočasových aktivit

Tendence a skutečnosti, které vytváří systém volnočasových aktivit, prošly také určitým vývojem. Jedná se zejména o následující skutečnosti, které se využívají u zhodnocování volného času a jejich společným jmenovatelem je otevřenost.

- Volný čas se rozšiřuje a proniká do různých oblastí života a výchovy celé společnosti,
- jeho obsah a způsoby realizace se obohacují a diferencují,
- výrazná je dynamika volnočasových aktivit,
- roste význam zájmovosti a zainteresovanosti účastníka o zvolenou aktivitu,
- v průběhu volnočasových aktivit se rozvíjejí individuální předpoklady i sociální vztahy,
- rozšiřují se demokratické možnosti účastníků na volnočasových aktivitách (Hájek, aj. 2008, s. 46–47).

Na čem všem záleží kvalita, styl a doba trávení volného času si můžeme prohlédnout na obrázku níže. Obrázek vypovídá o stylu trávení volného času a života v socio-ekonomickém prostředí.

Ilustrace 1: Styl volného času a života v socio-ekonomickém prostředí

(Vážanský 1994, s. 15).

1.4.2 Výsledky vývoje aktivit ve volném čase

Určitý vývoj volného času nám časem přinesl i výsledky, jimiž jsou:

- rozrůstání obsahu činností i jeho různorodosti,
- vytváření nových typů výchovných pracovníků a narůstání pracovníků profesionálních,
- zlepšování materiální, prostorové a finanční podpory,
- vznik a rozvoj zaštiťující legislativy,
- zvýšení pozornosti v oblasti vědecké a koncepční,
- řízení a koordinace volného času ze strany státní správy, regionálních a místních samospráv,

- stávání se součástí politiky v oblasti pro volný čas dětí a mládeže,
- přispívání k vytváření systému výchovy ve volném čase ze stran některých mezinárodních organizací (jako jsou např. OSN, Evropská unie, Rada Evropy, mezinárodní sdružení organizací nebo zařízení volného času dětí a mládeže) (Hofbauer 2004, s. 49–53).

Kdyby měl být charakterizován **volný čas mladé generace**, jednalo by se především o jeho relativním nárůstu, při čemž kvalita jeho využívání je nahrazována kvantitou. Dalším znakem je spokojení se i s receptivní účastí na volnočasových aktivitách na úkor osobní či neovlivňování využívání volného času společností (Bartoňová, aj. 2013, s. 119).

Zásady, které se uplatnily při stabilizaci systému, měly by být zmíněny následující: dobrovolnost a volitelnost účasti na aktivitách volného času, demokratismus, otevřenost, široké rozpětí působení vzhledem k osobnosti svěřenců, výchova k demokratickému občanství (osvojování si a uplatňování hodnot spoluúčasti, spoluzodpovědnosti, tolerance a multikulturality), působení v různých sociálních prostředích a nyní bude zmíněna nejdůležitější zásada, a tou je participace zúčastněných (Hofbauer 2004, s. 52).

1.4.3 Pracovní doba a volný čas

Volného času přibývalo s ubýváním pracovní doby. Nyní se můžeme zaměřit na fakta z dob minulých. Ve středověku se počet pracovních dní pohyboval mezi 190–215 dny, z čehož se uvádí, že odpracovaných hodin bylo okolo 2500. V novověku, z důvodu snížení množství svátků, se odpracované hodiny navýšily na 3167 hodin ročně. V první polovině 19. století se pracovní doba pohybovala mezi 12–14 hodinami. Na přelomu 19. a 20. století byla pracovní doba ustanovena na 60 hodin týdně. 40 hodinový pracovní týden, jak je tomu dnes, byl poprvé zaveden ve třicátých letech 20. století, ale až po několika dalších desetiletích byl tento týden rozdělen na pět pracovních a dva nepracovní dny (Hofbauer 2004, s. 25–26).

„Dnes svým rozsahem volný čas zaujímá ve struktuře lidského života první místo, druhé si zachovávají základní životní potřeby, zatímco sféra práce se s velkým odstupem dostává až na místo třetí“ (Hofbauer 2004, s. 27).

Další faktory, které ovlivnily nárůst volného času, kromě zkracování pracovní doby, jsou: osvobození dětí od nedobrovolné práce, stěhování lidí do měst, demografické změny, prodlužování

doby na profesní přípravu (školní docházky), vývoj medicíny a z toho vyplývající prodlužování délky života, možnost dopravy osobními vozidly.

„**V současné době** je Česká republika se svými 52 volnými sobotami a stejným počtem nedělí, 13 svátků² a nejméně 20 dny dovolených ročně mezi první desítkou zemí s rozsáhlým počtem 137 volných dní v roce, tedy skoro 40% jejich celkového počtu“ (Hájek, aj. 2008, s. 39).

1.5 Výchova mimo vyučování

Vymezení tohoto pojmu dle Pávkové, Pavlíkové a Hrdličky zní následovně:

- probíhá mimo povinné vyučování,
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny,
- je institucionálně zajištěná,
- uskutečňuje se převážně ve volném čase (Pávková, aj. 2002, s. 37).

Tato výchova významně souvisí s výchovou rodinnou, na kterou také navazuje. I když tato výchova probíhá mimo vyučování, musí splňovat již zmíněné čtyři **funkce**: výchovně-vzdělávací, preventivní (primární, sekundární i terciální prevence), sociální a zdravotní. V těchto funkcích je zahrnuto zajištění vhodného, klidného, bezpečného a příjemného prostředí pro rozvoj individuálních zájmů, schopností, dovedností a uspokojování potřeb.

Měli bychom si uvědomit rozdíl mezi **výchovou mimo vyučování**, což je jedna z oblastí výchov, a mezi **pedagogikou volného času**, což je název vědního oboru (Pávková, aj. 2002, s. 37).

S mimoškolní výchovou souvisí i pojem **mimotřídní výchova**, kterou Němec s kolektivem označují jako: „Prostor pro práci s dětmi, kterou organizuje škola, mimo rámec vyučování, např. práce v kroužcích, sport, hry a soutěže (Němec, a kol. 2002, s. 20).

---

² Státních svátků je od roku 2016 již 14, protože byl přidán nový svátek slavený během velikonočního týdne v pátek, zvaný Velký pátek, který je slaven ve stanovené době mezi 20. březnem a 23. dubnem.

1.5.1 Volnočasové aktivity v zařízení školy

„Dobrovolná účast na volnočasových aktivitách školy vytváří prostor pro rozvoj individuálních předpokladů účastníků a jejich zájmového vzdělávání jako souhrnu jednorázových i pravidelných činností“ (Hofbauer 2004, s. 66).

Druhy aktivit

Škola v rámci volnočasových aktivit svým žákům nabízí **jednorázové aktivity**. Jedná se např. o návštěvy kulturních a sportovních akcí, návštěvu historických památek, plavecké a lyžařské výcviky, školy v přírodě apod. Dále **soutěže**, které mohou být na úrovni jak místní, tak ale i regionální, celostátní či mezinárodní. Do této kategorie patří i olympiády jak vědomostní, tak i sportovní. Škola také nabízí **pravidelné zájmové činnosti**, které jsou obsahově složené např. ze zájmových kroužků, sportovních družstev, uměleckých spolků apod. (Hofbauer 2004, s. 69–72).

„Na činnosti školy a rozvoji jejich volnočasových aktivit se žáci mohou podílet prostřednictvím své **vlastní samosprávy**“ (Hofbauer 2004, s. 73).

1.5.2 Nejvýznamnější zařízení pro výchovu mimo vyučování a zájmové vzdělávání

Dle školského zákona č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších úprav, jsou do školských zařízení pro zájmové vzdělávání dle vyhlášky č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 279/2012 Sb., o zájmovém vzdělávání zahrnuta: střediska volného času, školní družiny a školní kluby. Mezi ubytovací a výchovná zařízení se dle vyhlášky č. 108/2005 Sb., řadí domovy mládeže, internáty a školy v přírodě (Hájek, aj. 2008, s. 141).

Školy a školská zařízení jsou zapsány v **rejstříku škol a školských zařízení**, které vede Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT ČR).

„**Zařízení pro zájmové vzdělávání a výchovná a ubytovací zařízení** jsou součástí vzdělávací soustavy, jsou zapsána do rejstříku škol a školských zařízení a vytvářejí si vlastní školní vzdělávací program“ (Hájek, aj. 2008, s. 142).

Aktivity školských zařízení ve volném čase se od vzdělávacího procesu liší tím, že není stanovena povinná školní docházka, nemusí být zakončeny osvědčením, přijímání do těchto

zařízení nepodléhají správnímu řízení, program vychází ze zájmů jedinců s ohledem na jejich individuality, nejsou řízeny vzdělávacími standarty, mají relativní časovou neohraničenost, je zde prostor pro využití širší škály forem a metod práce a je využíváno rozmanitosti prostoru (Hájek, aj. 2008, s. 141–142).

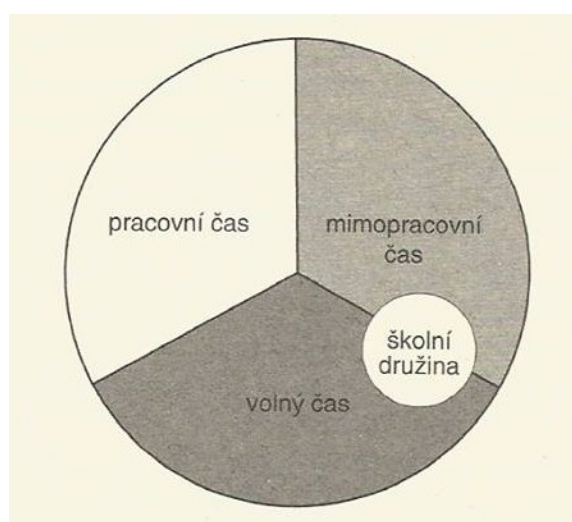
1.5.2.1 Školní družiny a školní kluby

Školní družiny jsou zařízení zajišťující funkce výchovy žákům mimo vyučování v době po škole, když jsou rodiče ještě v práci. Je určen pro žáky prvního stupně základní školy, tedy pro mladší školní věk. Školní družina pořádá různé výlety, akce, zajišťuje pestrost aktivit pro indoorové i outdoorové zázemí. Navíc může pořádat činnosti pro jedince, kteří nejsou členy školní družiny, ty jsou potom ale za úplatu (Pávková, aj. 2002, s. 43–44).

Školní družiny by se svým vybavením měly výrazně lišit od klasických vyučovacích tříd. Prostředí školní družiny by mělo být klidné, tiché, slunné, vzdušné, rodinného typu, prostě takové, aby zajistilo příjemnou atmosféru pro odpočinek po zátěži vyvíjenou na žáky ve školních lavicích.

Školní družiny jsou určeny pro žáky prvního stupně základní školy, tedy žákům z 1.-5. tříd, podobně fungujícím zařízením jsou **školní kluby**, které jsou ale pro žáky již druhého stupně ZŠ.

Školní družina by se dala dle Hájka zařadit na pomezí mimopracovního a volného času, tedy na pomezí doby pro regeneraci sil, nezbytné životní úkony k uspokojení základních životních potřeb a činnostmi vybíranými svou osobní volbou (Hájek, a kol. 2011, s. 15). Lépe si to můžeme představit na obrázku níže, taktéž od Hájka.

Ilustrace 2: Umístění pobytu ve školní družině v časových úsecích dne dle Hájka

(Hájek, a kol. 2011, s. 15).

„Ve školním roce 2001–2002 bylo v 4200 školních družinách 225 tisíc žáků, a v 528 školních klubech 49 tisíc žáků“ (Hofbauer 2004, s. 76).

„**Počet školních družin** zůstává v posledních pěti letech stabilní – např. ve školním roce 2012/13 jich existovalo v České republice 3 974, ve školním roce 2014/15 poskytovalo zájmové vzdělávání již 4 004 školních družin. Počet žáků zapsaných ve školních družinách v souladu se zlepšující se demografickou situací na prvním stupni základní školy roste. Ve školním roce 2014/15 stoupl počet zapsaných žáků ve školních družinách o cca 18 tisíc ve srovnání se školním rokem 2013/14. Ve školním roce 2014/15 navštěvovalo školní družinu 301 990 žáků. Podíl žáků ve školních družinách vztažený k počtu žáků 1. stupně meziročně stoupá, a v posledních pěti letech překračuje hranici 50 %“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Školní družiny 2016).

„**Počet školních klubů** po celé sledované období mírně narůstá; v roce 2012/13 existovalo 526 školních klubů. Ve školním roce 2014/15 působilo v České republice již 552 školních klubů. V nich bylo zapsáno 44 873 žáků, což představovalo 12,3 % žáků 2. stupně základních škol a nižších stupňů víceletých středních škol a osmiletých konzervatoří. Ve srovnání se školním rokem 2013/14 se zvýšil počet zapsaných do školních klubů cca o 300 osob“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Školní kluby 2016).

1.5.2.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Činnosti v těchto organizacích zajišťuje odborný personál, tedy pedagogové. Patří mezi ně domy dětí a mládeže (DDM) a stanice zájmových činností. Stanice zájmových činností se od domů dětí a mládeže liší tím, že se specializují na konkrétní zájmové oblasti, zato DDM mají širší škálu nabídky činností z různých zájmových oblastí.

Všechna střediska pro volný čas dětí a mládeže nabízí pravidelné zájmové činnosti, příležitostné zájmové činnosti i spontánní nabídku aktivit, pracují s talentovanou mládeží, pořádají prázdninové tábory, poskytují odbornou pomoc v oblasti péče o volný čas u dětí, pořádají a organizují různé soutěže a přehlídky (Pávková, aj. 2002, s. 44).

Střediska volného času se nevěnují pouze nabídkou činností pro volný čas dětí a mládeže, ale organizují činnosti i pro dospělé nebo seniory, tedy všem věkovým skupinám.

„Ve školním roce 2014/15 existovalo 312 středisek volného času. Tato zařízení navštěvovalo 272 744 účastníků, z nichž největší podíl tvořili žáci (74,1 %) a děti (13,5 %). Počet účastníků každoročně roste, během posledních pěti let se zvýšil o 7,7 %“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Střediska volného času 2016).

1.5.2.3 Domovy mládeže

Tyto domovy jsou určeny pro studenty středních škol, kteří si vybrali studovat ve vzdálenějším místě od jejich bydliště, a nemohou tedy každý den do školy dojíždět. Je jim zajištěno stravování po celý den, ubytování, výchovná péče, a nabídka činností pro trávení volného času.

Domov mládeže by měl zajistit svým studentům dostatek klidu na učení, měl by nabízet pestrou škálu programů mimo vyučování, měl by být vybaven posilovnou, společenskými místnostmi, kuchyňkou a malou knihovnou. Na druhou stranu, studenti musí dodržovat vnitřní řád domova a řídit se pokyny zaměstnanců (Pávková, aj. 2002, s. 127–132).

Péče je většinou zajišťována pouze ve všední dny, a na dny pracovního klidu, tedy na víkend, se studenti vrací ke své rodině.

1.5.2.4 Dětské domovy

Dětské domovy zajišťují ústavní výchovu a pobyt pro děti od 3 do 18 let (je zde možnost prodloužení doby pobytu až do ukončení vzdělávání, tedy přípravy na budoucí profesi, ale maximálně do 26 let věku).

Kromě ubytování se starají o vhodně trávený čas dětí. Děti jsou z rodin, které se o ně z různých důvodů nemohly, neuměly či nechtěly postarat, tedy z dysfunkčních či afunkčních rodin.

V dětských domovech děti žijí v tzv. rodinných skupinách, které jsou tvořeny z cca 6–8 dětí (Pávková, aj. 2002, s. 136).

1.5.3 Další zařízení pro vhodné trávení volného času

Nesmíme zapomenout zmínit i občanská sdružení, sdružení žen a dětí, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení, komerční organizace, církve a náboženská společenství (Pávková, aj. 2002, s. 44-45).

1.5.3.1 Základní umělecké školy

Tyto školy poskytují základní vzdělání uměleckého směru v oblastech hudebních, výtvarných, hudebně-pohybových a literárně-dramatických. Přípravují své svěřence na střední i vysoké školy tohoto směru, nebo mohou sloužit pouze jako vhodné trávení volného času doplněné o zábavu a rozvoj osobních dovedností (Pávková, aj. 2002, s. 44).

1.5.3.2 Jazykové školy

Jazykové školy poskytují zájmové vzdělávání v oblasti výuky cizích jazyků, kterých může být veliká škála.

1.5.3.3 Zařízení s celostátní působností

Kdybychom měli jmenovat zařízení, která svou působností v oblasti volného času (výzkumy, metodické materiály, vzdělávání dětí i pracovníků, práce s dětmi, mladými lidmi, rodiči i s jinými institucemi) zasahují celostátně, zmínili bychom následující: **Institut dětí a mládeže MŠMT ČR (IDM)** v Praze, **Institut zájmového vzdělávání MŠMT ČR (IZV)** v Hořovicích, **Středisko vzdělávání, informací a služeb MŠMT ČR (SVIS)** v Prachaticích (Hofbauer 2004, s. 88).

Zmíněna by měla být i **Evropská asociace zařízení volného času dětí a mládeže**, která byla založena roku 1991 v Praze, a sdružuje zařízení a organizace volného času mladé generace ze 17 zemí Evropy, působí tedy i za hranice České republiky (Hofbauer 2004, s. 94).

V oblasti volného času by neměly být opomíjeny i ekologické aktivity. Měli bychom si uvědomit, že z přírody většinu našeho času čerpáme, jak fyzicky i psychicky, takže by se na to nemělo zapomínat při zvažování využití možností volného času.

V této oblasti se nelze spoléhat pouze na organizace, ale každý jeden z nás by si měl uvědomovat vztah k přírodě a možnosti k její ochraně. Mezi již zmíněné **organizace s ekologickým zaměřením** patří např.: Asociace Brontosaurus, Asociace turistických oddílů mládeže, Česká tábornická unie, Duha, Expedice Natura, Skaut, Greenpeace atd. (Přadka 1999, s. 85–87).

„Aktivity a instituce volného času se dnes uplatňují ve všech prostředích života a výchovy dětí a mládeže“ (Hofbauer 2004, s. 55). Staly se tak součástí každodenních aktivit životů dětí, dospělých i seniorů v období prázdnin, víkendů ale i všedních pracovních dní.

1.6 Obsahová struktura výchovy mimo vyučování

Pro efektivitu pedagogické činnosti jsou stanoveny pedagogické zásady a požadavky, které při dodržování zajistí kvalitu práce. Jsou jimi **zásady**: soustavnost, cílevědomost, posloupnost, aktivnost, přiměřenost, vyzdvihování kladných rysů osobnosti, a **požadavky**: požadavek pedagogického ovlivňování volného času, jednoty a specifčnosti vyučování a výchovy mimo vyučování, dobrovolnosti, aktivity, seberealizace, pestrosti a přitažlivosti, zajímavosti a zájmovosti, citlivosti a citovosti, orientace na sociální kontakt, efektivity, kvality a evaluace (Pávková, aj. 2002, s. 47–48).

Výchova mimo vyučování má **tři dimenze**, a to:

- program a obsah,
- vztahové interakce a
- prostředí (jak fyzické, tak psychosociální i institucionální) (Pávková, aj. 2002, s. 50).

V dnešní době se ve výchově mimo vyučování klade důraz především na oblast vztahovou, to ovšem neznamená, že nemá svou obsahovou strukturu.

„**Obsah výchovy** ve volném čase není vymezen pedagogickými dokumenty a je odlišný v různých typech zařízení stejně tak jako funkce této výchovy“ (Hájek, aj. 2008, s. 74).

K plnění obsahu výchovy má tedy vychovatel určitou volnost ve využití výchovných metod a forem výchovy. V oblasti mimo vyučování je možno ho vymezit z různých hledisek, jedno z nich může být i rozložení základních lidských činností jako je hra, práce a učení (Hájek, aj. 2008, s. 124).

I když pedagog volného času nemá závazně stanovený obsah výchovy, i přes to musí respektovat individuality dětí a pedagogicko-psychologické požadavky.

Do obsahové struktury patří následující činnosti: odpočinkové, rekreační, zájmové, veřejně prospěšné, sebeobslužné a příprava na vyučování.

1.6.1 Odpočinkové činnosti

Odpočinkové činnosti jsou činnosti, které se do režimu dne řadí v době nejnižšího lidského výkonu, a to je brzy ráno, hned po obědě či večer. Vzhledem k tomuto faktu se dbá na to, aby nebyly náročné, ale aby měly spíše charakter klidový, dopomáhající k odstranění únavy a psychického tlaku z povinností. Příkladem těchto činností mohou být klidové činnosti u stolečku, tvořivé hry, odpočinek s knihou, prohlížení časopisů, vedení rozhovoru, práce s počítačem, poslech nahrávek mluveného slova a hudby, nemělo by se bránit ani v odpočinku v leže a v „nic nedělání“ (hlavně u děti mladšího věku) (Pávková, aj. 2002, s. 51, 83–88).

1.6.2 Rekreační činnosti

Rekreační činnosti by taktéž měly zajistit odstranění únavy ze školní výuky, ale formou trochu více akčnějších aktivit. Pokud to přízeň počasí dovolí, úplně nejvhodnější by bylo, kdyby se tato činnost vykonávala venku na čerstvém vzduchu. Jedná se tedy o procházky, různé pohybové aktivity či manuálně pracovní činnosti. Nejvhodnější činností jsou zde pohybové kolektivní hry s pravidly. U starších dětí se pak volí sportovní hry se soutěživým charakterem (Pávková, aj. 2002, s. 51, 83–88).

1.6.3 Zájmové činnosti

Zájmové činnosti jsou brány za nejdůležitější část z této obsahové struktury. Mezi zájmové činnosti patří např. oblast společenskovední, přírodovědně-ekologická, pracovní-technická, tělovýchovná, sportovní a turistická, estetickovýchovná. Existují i hraniční zájmové oblasti, které lze obtížně zařadit, z nich bychom mohli uvést např. oblast výpočetní techniky.

Základem je všestranný přehled s tím, že něco nás bude zajímat více do hloubky, a stane se naším hlavním zájmem, který budeme dále rozvíjet (Pávková, aj. 2002, s. 51, 92–97).

„*Žádná zájmová činnost by neměla zůstat bez výsledku a bez úspěchu*“ (Pávková, aj. 2002, s. 54), úspěch totiž povzbuzuje do dalších činností a přispívá ke zdravému vývoji osobnosti.

1.6.4 Sebeobslužné činnosti

Sebeobslužné činnosti jsou stavěny tak, aby děti učily pečovat samy o sebe, o svůj majetek, dostatečně si osvojily hygienické návyky a aby byly samostatné. I když vyplňují část volného času, jsou považovány za povinnost každého. Sebeobslužné činnosti úzce souvisí s činnostmi veřejně prospěšnými (Pávková, aj. 2002, s. 51, 102–104).

1.6.5 Veřejně prospěšné činnosti

Veřejně prospěšné činnosti vedou děti k chápání druhých, vhodné komunikaci s druhými, odhadnutí situací, kdy je vhodné druhým dobrovolně pomoci. Při každé činnosti by se nemělo zapomínat na bezpečnost práce a dodržování hygienických zásad (Pávková, aj. 2002, s. 52, 102–104).

1.6.6 Příprava na vyučování

Příprava na vyučování zajišťuje dětem pomoc při plnění úkolů, ale i při prohlubování informací získaných ve výuce, popř. jejich aplikaci do praxe, opakováním, procvičováním, chápáním souvislostí, a to s institucionálním zajištěním mimo vyučování. Většinou se koná v družině, kdy se vychovatelky snaží pomoci v dorovnání podmínek pro děti z méně podnětného prostředí.

Vhodné by bylo využití didaktických her k lepší motivaci, přitažlivosti, udržení pozornosti, odlišnosti od klasické výuky a pro delší zachování informací.

Tento druh činnosti by se neměl řadit do činností volného času, protože příprava na vyučování se váže k povinné přípravě na klasickou výuku, není to tedy volný čas jako takový, a navíc by tato příprava měla být uskutečňována až po dohodě s rodiči, při nejlepším s jejich písemným souhlasem (Pávková, aj. 2002, s. 52, 104–109).

1.7 Postoje jedinců k volnému času

„Uskutečňováním svých volnočasových přání, zájmů a ambicí i hodnocením jejich výsledků si účastníci volnočasových aktivit ověřují vlastní síly. Tím získávají novou, postupně se rozšiřující možnost učinit z nich trvalou a významnou součást jejich života k utváření své vlastní osobnosti“ (Hájek, aj. 2008, s. 8).

Vztah k volnému času

Primární odraz toho, jaký vztah budou mít lidé k volnému času, hledejme v rodinném zázemí. Nejde jen o odraz vztahu k volnému času rodičů dětí, ale záleží i na finančních možnostech. Někteří rodiče musí mít i dvě zaměstnání, aby zvládli vše potřebné zaplatit. Někteří studenti si přivydělávají na brigádách, aby měli finance na uhrazení volnočasových aktivit. Jenomže tím se právě ten volný čas naopak zase zkracuje. Dalším problémem je nezaměstnanost rodičů, nebo nedostatek peněz i času matek samoživitelek.

Jsou i případy, kdy si lidé volný čas dobrovolně odpírají. Je to např. v případě lidí, kteří mají na prvním místě budování kariéry, které může přejít až ve workoholismus (Hofbauer 2004, s. 41).

U některých mladých lidí je problém, že se ve svém volném čase neumějí orientovat a tím pádem ho neumí ani vhodně využívat. Z toho vzniká čas nudy, který se kromě sezení u televize či počítače, může obrátit i v negativní patologické způsoby chování. Jedná se např. o sprejerství, brutalitu, šikanu, vandalismus, agresivitu, páchání trestných činů, zneužívání návykových látek (drog, alkoholu, kouření cigaret) apod. „Podle odhadu z roku 2004 bylo v naší zemi 31 tisíc narkomanů“ (Hofbauer 2004, s. 45). Počet narkomanů ale stále narůstá.

Úkolem společnosti je tedy své okolí informovat o možnostech vhodného využívání volného času, vytvářet dostatek přitažlivých nabídek jak volný čas trávit, podporovat je v jejich zájmech, motivovat je a sami se aktivně zapojovat, jít příkladem (Hofbauer 2004, s. 46).

Diferenciace účastníků volnočasových aktivit

Dříve bylo více aktivit **děleno dle pohlaví**. Pro chlapce bylo vhodné navštěvovat kroužky adrenalinové, bojového typu, fotbal, hokej atp., pro dívky byl vhodný zase aerobik, gymnastika, taneční, pěvecké, výtvarné kroužky atp., ale dnes je doba taková, že se na pohlaví nehledí a každý může zvolit aktivitu dle své libosti, a nikdo si na něj nebude ukazovat prstem, jak tomu bylo dříve těchto případech.

Postoje dětí a mladých lidí k volnočasovým aktivitám jsou různé, někteří jsou v této oblasti:

- **plně zainteresováni**, při čemž uspokojují své zájmy a využívají podněty jak vlastní, tak okolní,
- **v příležitostných vztazích** s menšími i zásadnějšími konflikty, které oslabují žádoucí vyznění těchto aktivit,
- **lhostejní**, bez zájmu a motivace (Hájek, Hofbauer, Pávková, s. 8).

Volný čas dětí a mládeže se od volného času dospělých většinou liší rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti, závislosti a nezbytností pedagogického ovlivňování. Aktivity dětí a mládeže jsou většinou pestřejší než u dospělých a jejich obsah odpovídá jejich věkovým i individuálním zvláštnostem.

Děti mají většinou více volného času než dospělí, ale nemusí tomu tak být vždy. Některé děti ho mají nedostatek, a některé dokonce i nadbytek, který má za důsledek, že ho neumí vhodně využívat. (Hájek, Hofbauer, Pávková, s. 66).

1.7.1 Rodina a volný čas

Rodina je prostředí, ve kterém se děti prvotně setkávají s výchovou i s prvními způsoby možností trávení volného času. Rodiče by v této roli měli působit jako iniciátoři a spoluorganizátoři aktivit svých dětí. Rodiče by měli působit jako pozitivní vzory, měli by se svými dětmi volný čas společně prožívat a podporovat jejich zájmy. Trávení volného času v rodině v období dětství, se stává odrazovým můstkem pro připravenost na volnočasový život v dospělosti.

Rodina má hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí, a to i za výchovu k volnému času. Tato zodpovědnost je zakotvena v historických a kulturních tradicích a normách života společnosti. Rodiče jsou tedy nejdůležitějšími vychovateli, kteří jsou zodpovědní za výchovu svých dětí, za jejich chování v rodině i mimo ni, protože děti se řídí především chováním svých rodičů. **Rodinné prostředí** by mělo být vnitřně stabilní, nenarušené, mělo by mít přirozenou strukturu, kulturní atmosféru a civilizační standard (Spousta, aj. 1994, s. 106–109).

„Žádoucím, dosud zdaleka nedosaženým cílem je poučný, aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě a smysluplně, na základě svého dobrovolného rozhodnutí a současně za citlivého vedení ze strany rodičů, popřípadě dalších příslušníků rodiny“ (Děti, mládež a volný čas, Břetislav Hofbauer, s. 61).

V rodině je nejdůležitější působení formou nápodoby, reprodukce, citlivého sledování, cílevědomého reagování na potřeby a zájmy dětí, uskutečňování individuálních i společných zájmových činností. Naopak, nevhodný je direktivní přístup či nepřiměřené zatěžování, až přetěžování dítěte, nezájem rodičů, nepochopení dítěte, nevyužívání možností vyžití v okolí.

Nejdůležitější ze všeho je v této oblasti ovšem dostatečně věnovaný čas rodičů svým dětem, a z toho pak vyplývající životní styl rodiny (Děti, mládež a volný čas, Břetislav Hofbauer, s. 56–63).

„Dospělí by měli ve vztahu k dětem a k volnému času:

- zprostředkovávat výchovné a vzdělávací cíle aktivit s přihlédnutím na objektivní možnosti, potřeby a zájmy dětí,
- být účastníky, organizátory i partnery při uskutečňování těchto cílů,
- umožňovat dětem podílet se na aktivitách, a vytvářet tak jejich odpovědný a pozitivní vztah k vhodnému využívání volného času“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, s. 26).

„V oblasti volnočasových aktivit je zapotřebí vybavovat děti dostatkem námětů pro činnosti, které by mohly být náplní jejich volného času, mohly se samostatně realizovat a samostatně a plně by děti uspokojovaly. Neboť především nedostatek kvalitních sociálních kontaktů a nenaplněnost volného času vede k útekům od reality k zástupným činnostem, jako jsou užívání škodlivých látek, gamblerství nebo virtuální činnosti až závislosti“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, s. 195).

„Ve volném čase mohou ovlivňovat rodiče své děti dvěma cestami: prostřednictvím životního způsobu rodiny a svými postoji k mimorodinným aktivitám dětí“ (Spousta, aj. 1994, s. 109).

1.7.2 Média a komunikace ve volném čase dětí a mládeže

Velký vliv na trávení volného času mají média (včetně elektronických), masmédia a elektronické technologie, které se staly součástí každodenního života každého z nás. Rychlý rozvoj (kvalitativní i kvantitativní) a dostupnost těchto oblastí se stává příčinou nepřímé komunikace mezi lidmi, která může vést k uzavírání se do sebe a stranění se okolí.

Média a jiné zmíněné komunikační prostředky se ve volném čase prolínají všemi úrovněmi. To může být výhodné z hlediska všestranného rozhledu, informovanosti, vzdělávání apod., ale na druhou stranu může jedince ovlivňovat i negativním způsobem. Pokud elektronická média budeme využívat ve volném čase nadměrně, může dojít až k závislostnímu chování a upírání si jiných aktivit spojených s pobytem na čerstvém vzduchu či aktivit sportovních/uměleckých. Navíc vizuální přínos informací nás ochuzuje o vlastní představivost a fantazii, média nás ochuzují o přímý lidský kontakt, vlastní aktivitu, bývá nám servírováno víc než dost reklam, násilí či pornografických materiálů (Hofbauer 2004, s. 128–138).

„Pro uživatele proto zůstává aktuálním požadavkem učit se média využívat vhodně a v přiměřeném rozsahu se záměrem naučit se v nich nacházet potřebné informace a pozitivní podněty k činnosti“ (Hofbauer 2004, s. 136).

Kdybychom měli mluvit o tom, jaké formy má **vztah mezi mladými lidmi a médii**, vymezili bychom to následovně:

- média mluví o dětech (určeno pro dospělé),
- média mluví k dětem (děti jsou uživatelé),
- děti mluví prostřednictvím médií (děti se podílejí na mediální tvorbě) (Hofbauer 2004, s. 129).

Jak již bylo zmíněno, společným znakem volnočasových aktivit je **otevřenost**, s tou souvisí i téma média ve volném čase. Ta umožňují přijímat, vnímat, uplatňovat a rozvíjet podněty z okolí, ale měli bychom mít na mysli, že i když je převážně pozitivním zdrojem podnětů, může být i bránou pro negativní jevy a podněty.

Např. na jedné straně je participace na společných činnostech, spolupráce různých sociálních skupin, národů a etnik, multikulturní výchova, a na té druhé je sociální izolace, šikana a vylučování slabších jedinců, agrese vůči etnicky, sociálně nebo politicky znevýhodněným společenským skupinám, členství v protispolečensky působících skupinách (Hájek, aj. 2008, s. 47–49).

1.7.2.1 Zajímavé využití moderní technologie

Mezi možnosti, které pomáhají rozšiřovat působnost volnočasových aktivit je využívání moderních technologií. Mezi ně patří např. uplatňování GPS, kterou lze využívat při cestování, turistice, cykloturistice, při lyžování, rybaření, houbaření, létání, paraglidingu atp.

Vcelku zajímavé a moderní využití této technologie se uplatňuje při sportovně turistické hře zvané **Geocaching**.

Tato celosvětová hra funguje na základě hledání schránek s poklady (cachek) za pomoci zadaných geografických souřadnic, při čemž hlavními cíli jsou: najít cachku, navštívit nepoznaná místa, dopřání si pohybu na čerstvém vzduchu spojeného se zábavou, zasoutěžení si a změření svých sil a schopností.

Cachky mohou mít různou velikost a mohou být umístěny na různých místech. Obtížnost nalezení cachky může být různá, a je vyjádřena na stupnici od začátečníka po experta mezi stupni od 1 do 5, tato samá škála stupňů platí i pro obtížnost terénu.

Každý registrovaný na internetových stránkách se může do hry zapojit jak hledáním, tak i zakládáním míst nových. Vše se zaznamenává na internetové stránky, které slouží jako zdroj informací k této zajímavé hře (CZ Geocaching 2016).

Na podobném principu funguje i boom léta 2016, **hra Pokémon GO**, která se stala opravdu velkým hitem dětí ale i dospělých. Jedinou potřebnou věcí ke hře je nabitý mobilní telefon s touto aplikací, která využívá služeb Google Maps. Úkolem je chodit dle mapy, která hráče zavede za určitou virtuální postavičkou, Pokémonem, kterou musíte chytit do Pokeballu, což je kulatá virtuální schránka na již zmíněné postavičky. Tato hra se může stát velkou zábavou a lákadlem pro děti na pobyt na čerstvém vzduchu, ale pozor může být i nebezpečná, jelikož Pokémoni se objevují i na nebezpečných místech jako jsou dálnice, srázy, útesy, voda atp.

Pochytané úlovky se ukládají do virtuálního listu zvaného Pokedex, který můžete porovnávat se svými přáteli.

1.8 Pracovníci ve volném čase

V oblasti výchovy ve volném čase a ve výchově mimo vyučování se upřednostňují pedagogičtí pracovníci jako pedagog volného času či vychovatel. **Pedagog volného času** se uplatňuje v zařízení jako jsou střediska volného času, stanice zájmových činností či v domech dětí a mládeže. Naproti tomu **vychovatel** působí ve školních družinách, ve školních klubech,

v domovech mládeže, v zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Z místa působení tedy vyplývá, že jejich pracovní náplň se dle místa výkonu mírně liší, ale přesto u obou převládá hlavně pedagogické ovlivňování volného času.

Pedagog volného času se při práci dostává do různých rolí a jeho autorita má vyrovnaný podíl složky jak formální, tak neformální. S tím souvisí i vnější vzhled pedagogů, protože posuzování vychovatelů a pedagogů začíná právě posuzováním vnějšího vzhledu (oblečení, užívání kosmetiky, způsob komunikace, gesta a mimika) (Hájek, a kol. 2011, s. 33–34).

Oblasti působnosti pedagogů a vychovatelů mimo vyučování

Kdybychom měli shrnout oblasti, ve kterých pedagogové a vychovatelé v oblasti mimo vyučování působí, jednalo by se o:

- dodržování přiměřeného režimu dne,
- zachovávání dobrých mezilidských vztahů,
- péče o vhodné materiální a prostorové vybavení zařízení pro výchovu mimo vyučování (Pávková, aj. 2002, s. 63).

Osobnost pedagoga volného času či vychovatele

Hlavním požadavkem na osoby pomáhajících profesí je to, aby byli dobrými lidmi a měli rádi ostatní lidi. Dále, aby byli empatičtí, komunikativní, stabilní, odolní, optimističtí, pracovití, spravedliví, pozorní, uměli vést druhé a naslouchat jim, s dostatečným množstvím vědomostí, dovedností, návyků a znalostí svých slabých i silných stránek. To je jen malý výčet toho, jaký by měl dobrý pedagog či vychovatel být.

Každý pedagogický pracovník musí být zdravotně způsobilý, bezúhonný, způsobilý k právním úkonům a musí mít odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou práci (Hájek, aj. 2008, s. 130–135).

1.9 Základní charakteristika období mladšího školního věku v životě člověka

Mladší školní věk je období prvního stupně základní školy, tedy dětství od 6 do 11 let. Kdybychom toto období měli něčím charakterizovat, byl by to nápadný růst do výšky, hlavně tedy prodlužování dolních končetin. Dále se vyvíjí trvalý chrup a svalstvo a všechny orgány zvyšují svou výkonnost i objem. Nervová soustava je stále ve vývoji a v této době často propadá únavě. Dítě tohoto věku má velkou potřebu pohybu, s tím souvisí i zlepšování pohybové koordinace. Rozumový vývoj, pozornost a vnímání jsou stále ve vývoji, který záleží na okolí a názornosti. Paměť, myšlení a představy jsou stále ještě dost konkrétní a názorné. V tomto období převažují hlavně kladné city (Hájek, aj. 2008, s. 86–90).

Vzhledem k náročnosti procesu vývinu a diferenciaci těla by se v tomto věku nemělo zapomínat na přiměřené množství a správné složení potravy bohatou na bílkoviny a vitamíny.

Z hlediska vývojové psychologie se mladší školní věk řadí do přechodného období mezi hrou a schopností soustavně pracovat, takže se dá říci, že to je období dozrávání a přetváření se. To se odráží na jedinci samotném jakousi rozkolísaností a zranitelností.

Pozornost na jednu věc je v tomto věku dítě schopno udržet minimálně 10 minut, nemá tedy oproti předškolnímu věku problém s dokončením úkolu. **Vnímání** se stává analytické a rozvíjí se úmyslné **zapamatování**. (Matějček, Pokorná 1998, s. 77–81).

Fantazie je více kontrolována myšlením a **řeč** se zdokonaluje natolik, že je dítě schopno se souvisle vyjadřovat za použití delších vět i souvětí. U dětí mladšího školního věku se rozvíjí schopnost uvědomělé regulace vlastního chování, ale přesto jsou stále ještě dost impulzivní. Děti v tomto období mají velkou potřebu navazování společenských kontaktů (Hájek, a kol. 2011, s. 26–29).

„Mezi nejčastější výchovné obtíže tohoto období patří dětská neposlušnost, vzdorovitost, neposednost, špatný vztah ke školní práci a různé zlozvyky. Mezi závažnější problémy patří dětské lhaní, krádeže, útky z domova, toulání, záškoláctví, projevy bezcitnosti, agresivity a surovosti“ (Hájek, a kol. 2011, s. 31).

U těchto dětí je potřeba častěji střídát činnosti, protože i když se brzy unaví, tak jsou schopny své síly rychle zregenerovat.

2 Praktická část

2.1 Vymezení průzkumu a použitých metod

Cílem průzkumu bylo zjistit rozdíl v dostupnosti aktivit ve volném čase dětí na 1. stupni základní školy ve městě a na vesnici, a jejich využití ze strany žáků. Průzkum byl proveden ve třech základních školách v Turnově – ZŠ 28. října, ZŠ Žižkova, ZŠ Skálova, a ve třech okolních vesnicích – v Příšovicích, v Jenišovicích a v Mašově.

Výzkumná otázka zněla: „Jaký je rozdíl v dostupnosti aktivit ve volném čase pro děti na 1. stupni základní školy, ve městě a na vesnici, a jak je žáky využívána?“.

Hypotézy byly stanoveny následovně:

- dostupnost aktivit pro děti ve volném čase ve městě je pestřejší, než pro děti na vesnici;
- žáci si častěji vybírají volnočasové aktivity mimo prostředí jejich školy, než aktivit nabízené školou;
- chlapci častěji využívají sportovní nabídky aktivit, než dívky.

Sběr dat byl proveden formou kvantitativního dotazníku, který se skládal ze čtrnácti otázek, které byly otevřené, uzavřené i polootevřené. Otázky byly zaměřeny tak, aby byla zjištěna informovanost žáků v dostupnosti volnočasových aktivit nabízených školou a jejich využití ze strany žáků. Další body se zabývaly otázkou, zda mají žáci potřebu chodit na kroužky i mimo školní prostředí a z jakého důvodu, respektive jaké kroužky jim ve škole chybí. Otázky byly pokládány tak, aby bylo zjištěno i zájmové zaměření žáků, kolik času jim kroužky zaberou, kdo jim pomáhá s výběrem vhodné aktivity, zda využívají školní družiny ve volném čase, a jak by si představovali své odpoledne.

2.2 Průběh průzkumu

Dotazníky byly rovnoměrně rozdány mezi dívky a chlapce v městských i vesnických školách. Zkoumaným vzorkem byli žáci 4. a 5. tříd.

Návratnost dotazníků byla nad očekávání velice vysoká, nebyl tedy problém naplnit stanovený počet dotazníků pro tuto práci. Praktická část bude tedy vycházet ze 108 dotazníků, přičemž na každé ze šesti škol bylo náhodně vybráno 18 dotazníků – 9 od chlapců a 9 od dívek.

2.3 Provedení

Některá vedení škol byla oslovena elektronickou poštou, jiná zase osobní návštěvou. Jedna nejmenovaná vesnická škola dokonce odmítla spolupráci z důvodu negativních reakcí ze strany rodičů i přes to, že dotazníky byly anonymní.

Z devíti oslovených škol spolupracovalo šest s tím, že dvě vůbec neodepsaly na email a jak již bylo zmíněno, jedna spolupráci odmítla úplně. Zajímavostí je, že všechny oslovené základní školy z Turnova, přijaly nabídku hned na poprvé.

Vedení škol upřednostňovalo formu takovou, že si sami zajistili vyplnění dotazníků a po jejich vyplnění byly dotazníky převzaty ke zpracování.

2.4 Analýza a interpretace

V této části praktické části budou zpracována a interpretována data získaná pomocí dotazníků a budou vyhodnocena do tabulek či grafů.

1. otázka – pohlaví

První otázka byla na zjištění pohlaví žáků, pro lepší představu a přehlednost bude přidána taktéž tabulka. Jak již bylo zmíněno, tak pro účely této práce bylo vybráno 108 dotazníků – 54 od děvčat a 54 od chlapců.

Pohlaví žáků	Počet žáků
Dívky	54
Chlapci	54
Celkem	108

Tabulka 1: Pohlaví žáků

2. otázka – navštěvuji základní školu

Druhá otázka se zabývala upřesněním místa docházky do školy – tedy zda žák navštěvuje základní školu na vesnici či ve městě a kde přesně.

Žáci	Místo školy	Počet žáků	Celkový počet žáků
Vesnické školy	ZŠ Jenišovice	18	54
	ZŠ Mašov	18	
	ZŠ Příšovice	18	
Městské turnovské školy	ZŠ 28. října	18	54
	ZŠ Žižkova	18	
	ZŠ Skálova	18	
Celkem žáků		108	

Tabulka 2: Vesnické a městské školy

3. otázka – víš jaké kroužky tvá škola nabízí? (pokud ANO, prosím vypiš je)

Tabulka níže nám představuje shrnutí povědomí žáků o kroužcích nabízených školou. Žáci měli za úkol vypsát všechny kroužky, na které si vzpomněli, že škola nabízí.

Jak z tabulky vyplývá, **nejvíce kroužků je nabízeno** v městské škole ZŠ Skálova, kde je žákům nabízeno 27 kroužků, dále v ZŠ 28. října – 15 kroužků, v ZŠ Jenišovice 13 kroužků, v ZŠ

Žižkova – 12 kroužků, v ZŠ Příšovice – 10 kroužků a **nejméně kroužků je nabízeno** žákům v ZŠ Mašov – a to 5 kroužků.

To, že je v ZŠ Mašov nabízeno nejméně kroužků je také základem pro to, aby žáci z našeho vzorku měli **skoro 100% povědomí** o jejich nabídce. Všichni chlapci napsali všech pět nabízených kroužků, u dívek si dvě dívky nevzpomněly na 1 kroužek, a vypsaly pouze 4.

Pokud bychom se zaměřovali na **genderové rozlišení**, tak kromě již zmíněné školy v Mašově, kde měli větší povědomí o nabízených kroužcích školou chlapci, tak ve všech ostatních zkoumaných školách měly větší povědomí o nabídce dívky.

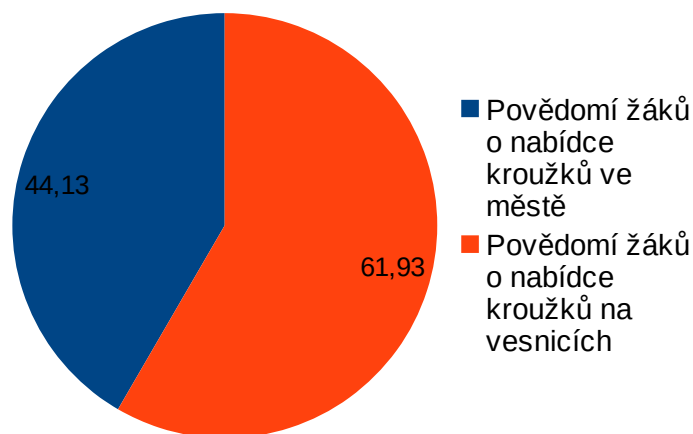
Městské školy – Turnov						
Škola	Pohlaví	Počet nabízených kroužků	Povědomí žáků o nabídce kroužků	Průměrné povědomí žáků	Průměrné povědomí žáků v %	Celkové průměrné povědomí žáků v %
ZŠ 28. října	dívka	15	6,55	5,66	37,73%	44,13%
	chlapec		4,77			
ZŠ Skálava	dívka	27	10,66	10,44	38,66%	
	chlapec		10,22			
ZŠ Žižkova	dívka	12	7,22	6,72	56%	
	chlapec		6,22			

Tabulka 3: Povědomí žáků z městských škol o nabídce kroužků ve škole

Vesnické školy						
Škola	Pohlaví	Počet nabízených kroužků	Povědomí žáků o nabídce kroužků	Průměrné povědomí žáků	Průměrné povědomí žáků v %	Celkové průměrné povědomí žáků v %
ZŠ Jenišovice	dívka	13	7,11	5,55	42,69%	61,93%
	chlapec		4			
ZŠ Mašov	dívka	5	4,77	4,88	97,6%	
	chlapec		5			
ZŠ Příšovice	dívka	10	5,33	4,55	45,5%	
	chlapec		3,77			

Tabulka 4: Povědomí žáků z vesnických škol o nabídce kroužků ve škole

Pro lepší představu a přehlednost byl vypracován ještě graf, který nám ukáže celkové průměrné povědomí žáků o kroužcích nabízených školou, a to v porovnání všech zkoumaných vesnických škol a všech škol turnovských.

Graf 1: Povědomí žáků o nabídce kroužků ve škole

Nesmíme při nějakých závěrech ale zapomínat na to, že čím je nabídka kroužků větší, tím je těžší si je všechny vybavit a zapsat.

4. otázka – navštěvuješ nějaký kroužek nabízený školou? (pokud bude tvá odpověď ANO, vypiš prosím na tečkované místo o jaké kroužky se jedná)

První část této otázky byla zaměřena na zjištění využitelnosti nabídky kroužků školy ze strany žáků. Z grafu je možno vyčíst, že dívky využívají nabídky kroužků častěji než chlapci, pouze 9 dívek nenavštěvuje žádný kroužek ve škole. Rozdíl je však minimální protože chlapců, kterých nabídky nevyužívá je 11. Celkově bychom tedy mohli tvrdit, že **nabídky nevyužívá méně jak 20 % žáků** přesně řečeno 18,5 %).

Pokud se zaměříme na porovnání využívání kroužků žáky z městských a vesnických škol, zjistíme že v obou případech (jak u dívek, tak u chlapců) jsou čísla vyšší u polí pro vesnické školy. To znamená, že **žáci z vesnických škol využívají nabídky kroužků ve škole častěji**, než žáci městských škol.

Pohlaví žáků	Žáci z městských škol využívající nějaký kroužek nabízený školou	Žáci z vesnických škol využívající nějaký kroužek nabízený školou	Celkové využití kroužků žáky z vesnických i z městských škol	Žáci nenavštěvující žádný kroužek nabízený školou
Chlapci	19	24	43	11
Dívky	21	24	45	9
Celkem	40	48	88	20

Tabulka 5: Využití kroužků ve škole ze strany žáků

Druhá část této otázky se zabývá tím, o jaké kroužky mají ve školách žáci zájem a v jakém měřítku. Z tabulky níže jasně vidíme, že **žáci mají celkově největší zájem o sportovní nabídku kroužků**. U chlapců tato možnost zvítězila na plné čáře, u dívek o jednu odpověď zvítězila nabídka s výtvarným zaměřením.

Vysoký zájem celkově prokazují i o výtvarnou a jazykovou nabídku. Je zajímavé, že u jazykového kroužku všech 18 účastníků napsalo, že navštěvují jazykový kroužek anglického jazyka, žádný jiný jazyk zmíněn nebyl.

Kdybychom měli zmínit **tři nejnavštěvovanější typy kroužků ve škole podle pohlaví**, bylo by to následovně.

Dívky:

- výtvarný kroužek (24),
- sportovní kroužek (včetně tanečního – 23),
- hra na hudební nástroj (9).

Chlapci:

- sportovní kroužek (včetně tanečního – 35),
- počítačový kroužek (11),
- jazykový kroužek (10).

Kroužky	Dívky	Chlapci	Žáci celkem
Sportovní (včetně tanečního)	23	35	58
Výtvarný	24	7	31
Jazykový	8	10	18
Počítačový	0	11	11
Hra na hudební nástroj	9	1	10
Vaření (včetně domácí nauky)	7	2	9
Dramatický	6	1	7
Zpěv (hudební kroužek)	6	0	6
Semináře k vyučovacím předmětům	2	2	4
Dyslexie	0	2	2
Osobnostní rozvoj	0	1	1

Tabulka 6: Zájem žáků o jednotlivé typy kroužků

5. otázka – chtěl/a by si chodit na kroužek, který tvá škola ale nenabízí? (pokud bude tvá odpověď ANO, vypiš prosím na tečkované místo o jaké kroužky se jedná)

Žáci měli za úkol sdělit, zda by chtěli navštěvovat nějaký kroužek, který v nabídce školy není, poté ho napsat.

Pro tuto otázku byla vypracována tabulka, která nám znázorní rozdíl mezi dívkami a chlapci, a mezi žáky z městských a vesnických škol ve spokojenosti s nabídkou kroužků v jejich škole.

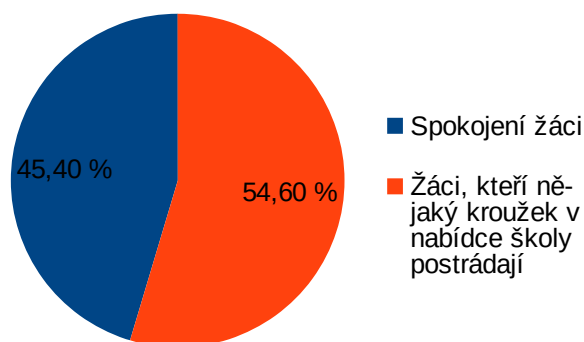
Celkově největší počet padl u dívek z vesnických škol – číslo 21, které nám udává, že 21 dívek postrádá nějaký typ kroužku v nabídce školy, a chtěly by ho tam mít. S tímto vysokým počtem **jsou dívky celkově méně spokojenější s nabídkou kroužků ve škole nežli chlapci** (celkem o 7 hlasů).

	Žáci, kteří by chtěli navštěvovat kroužek, který škola nenabízí	Žáci, kteří o jiný kroužek ve škole zájem nemají
Chlapci z vesnice	14	13
Chlapci z města	12	15
Chlapci celkem	26	28
Dívky z vesnice	21	6
Dívky z města	12	15
Dívky celkem	33	21

Tabulka 7: Zájem žáků o kroužek, který škola nenabízí

Když opomineme dělení žáku podle pohlaví a typu školy, tak celková spokojenost (ve smyslu postrádání nějakého kroužku v nabídce) žáků je následující.

Graf 2: Spokojenost žáků s nabídkou kroužků ve škole

Kroužky, které žákům v jejich školách chybí

Dívky z městských škol:

- **ZŠ 28. října** – mineralogie, volejbal, 4x skautský kroužek, hraní s textilem, břišní tance, dramatický kroužek, veselá věda, hra na klavír;
- **ZŠ Žižkova** – tancování, volejbal, florbal, 2x kroužek zaměřený na koně;
- **ZŠ Skálova** – dramatický kroužek a florbal.

Dívky z vesnických škol:

- **ZŠ Jenišovice** – 2x tancování, hra na kytaru, dramatický kroužek zaměřený na loutkové divadlo, hra na klavír, parkour (překonávání různých překážek pomocí vlastního těla);
- **ZŠ Příšovice** – gymnastika, 2x vaření, házená, florbal, lední bruslení, 3x kroužek zaměřený na koně, malování, plavání, 2x hasičský kroužek, hra na kytaru;
- **ZŠ Mašov** – 6x vaření, 6x keramický kroužek, 2x plavání, posilování, 3x hasičský kroužek, volejbal, cvičení, šití a ruční práce.

Protože žákyně mohly uvádět i více kroužků, může být matoucí počet kroužků uvedených u jednotlivých škol výše, proto by mělo být zmíněno, že **nejvíce jsou nespokojené dívky ze ZŠ Mašov**, kde je spokojena pouze 1 dívka z devíti.

Chlapci z městských škol:

- **ZŠ Skálava** – 2x fotbal, hokej, florbal;
- **ZŠ Žižkova** – hokej, fotografický kroužek, technický kroužek, ornitologický kroužek, přírodovědný kroužek, rybářský kroužek, mineralogie, vesmírný kroužek;
- **ZŠ 28. října** – lego kroužek, zpěv, street, florbal, Krav Maga, pohybovky.

Chlapci z vesnických škol:

- **ZŠ Jenišovice** – judo, hra na kytaru, lego kroužek, fyzika, programování;
- **ZŠ Příšovice** – 3x hasičský kroužek, 3x počítačový kroužek, fotbal, 2x karate;
- **ZŠ Mašov** – farmářský kroužek, skautský kroužek, včelařský kroužek, fotbal a florbal.

Z chlapců jsou nejvíce nespokojeni s nabídkou kroužků ve škole chlapci z Příšovic (7 z 9) a chlapci ze ZŠ Žižkova (6 z 9).

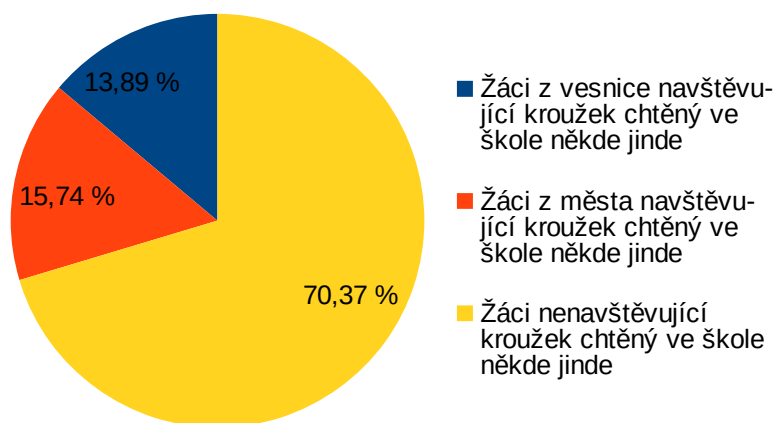
Zajímavé je, že přes to, že v ZŠ Mašov mají pouze 5 kroužků v nabídce, a že 8 dívkám z 9 to přijde nedostačující, tak pouze 3 chlapci z této školy mají stejný názor (3 hlasy byl celkově nejnižší počet vyjadřující nespokojenost s nabídkou u chlapců – spolu se ZŠ Skálova a ZŠ 28. října).

6. otázka – docházíš na výše zmíněný kroužek někde jinde? (pokud tvá odpověď u otázky č. 5 byla NE, prosím pokračuj na další otázku)

Pokud žáci v otázce č. 5 odpověděli, že by chtěli navštěvovat nějaký kroužek, který škola nenabízí, měli v této otázce označit, zda ho navštěvují někde jinde, popř. kde.

Tato otázka měla zjistit, zda žáci mají o kroužek zájem natolik, že na něj dochází někde jinde, než jsou prostory školy.

V grafu nám převládá žlutá barva která značí, že **70 % žáků, kteří chtěli mít určitý kroužek ve škole, ho nenavštěvují nikde jinde**. Kdybychom chtěli porovnávat poměr žáků z vesnických a městských škol, kteří kroužek jinde navštěvují, tak bychom došli skoro ke srovnatelným hodnotám.

Graf 3: Návštěvnost kroužku postrádajícího v nabídce školy v jiném zařízení

V případě porovnání odlišností postojů chlapců a dívek, jsou taktéž na skoro srovnatelné úrovni. Pouze dva hlasy je dělily od srovnatelných výsledků. Tyto dva hlasy byly chlapců. Závěrem tedy je, jak již byla řečeno, že 70 % žáků nenavštěvuje kroužek postrádající ve škole někde jinde, ale **30 % ano – z toho 16 % chlapců a 14 % dívek.**

Pro detailní přehled informací byla vypracována tabulka, která nám ukáže, jak na položenou otázku odpovídali žáci ze všech škol a obou pohlaví.

Městské školy – Turnov					
Škola	Pohlaví	Počet žáků navštěvující kroužek mimo školu, ale chtěli by ho ve škole	Celkový počet žáků navštěvující kroužek mimo školu, ale chtěli by ho ve škole	Celkový počet žáků v procentech navštěvující kroužek mimo školu, ale chtěli by ho ve škole	Celkový počet žáků v procentech navštěvující kroužek mimo školu, ale chtěli by ho ve škole – město/vesnice
ZŠ 28. října	dívka	4/9	6/18	33,33 %	31,48 %
	chlapec	2/9			
ZŠ Skálova	dívka	0/9	3/18	16,66 %	
	chlapec	3/9			
ZŠ Žižkova	dívka	4/9	8/18	44,44 %	
	chlapec	4/9			

Tabulka 8: Počet žáků z městských škol navštěvující kroužek mimo školní nabídku, ale chtěli by ho ve škole

Vesnické školy					
Škola	Pohlaví	Počet žáků navštěvující kroužek mimo školu, ale chtěli by ho ve škole	Celkový počet žáků navštěvující kroužek mimo školu, ale chtěli by ho ve škole	Celkový počet žáků v procentech navštěvující kroužek mimo školu, ale chtěli by ho ve škole	Celkový počet žáků v procentech navštěvující kroužek mimo školu, ale chtěli by ho ve škole – město/vesnice
ZŠ Jenišovice	dívka	0/9	2/18	11,11 %	27,77 %
	chlapec	2/9			
ZŠ Mašov	dívka	4/9	6/18	33,33 %	
	chlapec	2/9			
ZŠ Příšovice	dívka	3/9	7/18	38,88 %	
	chlapec	4/9			

Tabulka 9: Počet žáků z vesnických škol navštěvující kroužek mimo školní nabídku, ale chtěli by ho ve škole

Jak můžeme vidět, tak žádná dívka ze ZŠ Skálova a ZŠ Jenišovice nenavštěvuje kroužek chtěný ve škole někde jinde. Nejnižšího počtu pak dosáhli chlapci ze ZŠ 28. října, ZŠ Jenišovice a ze ZŠ Mašov – a to 2.

Naopak nejvyššího počtu – 4, dosahují dívky ze ZŠ 28. října, ZŠ Žižkova a ze ZŠ Mašov. Taktéž stejného počtu i chlapci ze ZŠ Žižkova a ze ZŠ Příšovice.

Celkově nejnižšího počtu návštěvy kroužku chtěného ve škole mimo školu dosahuje ZŠ Jenišovice a nejvyššího ZŠ Žižkova.

Kroužky, které žáci navštěvují mimo školu, ale chtěli by je ve škole

Chlapci z městských škol:

- **ZŠ Skálova** – fotbal (SK Jizeran Doubrava), florbal, hokej (Lomnice nad Popelkou);
- **ZŠ Žižkova** – fotokroužek (Žlutá Ponorka Turnov), rybářský kroužek, programování (Liberec), fyzika a přírodní chemie (VCT Turnov);
- **ZŠ 28. října** – Krav Maga (Turnov) a fotbal (Mírová pod Kozákovem).

Chlapci z vesnických škol:

- **ZŠ Jenišovice** – fyzika a programování (VCT Turnov), judo (Turnov);
- **ZŠ Příšovice** – 3x SDH (2x Příšovice, 1x Svijany), fotbal (Mladá Boleslav);
- **ZŠ Mašov** – fotbal (Turnov), Skaut (Turnov) a farmaření (Klokočí).

Dívky z městských škol:

- **ZŠ 28. října** – Skaut a hraní s textilem, Skaut a břišní tance (Turnov), sportovní oddíl (hala Turnov), kroužek veselé vědy (ZŠ Přepere);
- **ZŠ Žižkova** – tancování (Ilma Turnov), 2x koně (Lestkov a Praha), kroužek in-line bruslení;
- **ZŠ Skálova** – žádná odpověď.

Dívky z vesnických škol:

- **ZŠ Jenišovice** – žádná odpověď;
- **ZŠ Příšovice** – ZUŠ (Turnov), gymnastika, hasiči (Doubrava);
- **ZŠ Mašov** – ZUŠ – hra na bicí, nauka a výtvarný kroužek (Turnov), atletika (Turnov), SDH (Pelešany), a jedna dívka uvedla dokonce tři kroužky – SDH (Pelešany), cvičení (Sokol Mašov) a volejbal (Turnov).

Jako **zajímavost** by mělo být uvedeno, že se najde i takový případ, že žák z městské školy se vypraví za zájmovým kroužek na vesnici, např. dívka ze ZŠ 28. října na kroužek veselé vědy do ZŠ v Přepeřích.

7. otázka – jaké zaměření kroužků tě zajímá nejvíce? (můžeš vybrat i více variant, popř. do bodu I dopsat takový, který není v seznamu)

V této otázce měli žáci zakroužkovat jednu i více z devíti nabízených možností se zaměřením kroužků. Desátá možnost byla ponechána jako volná pro případ, že by jejich zájem o kroužek nespadal do již zmíněných v předchozím výběru.

Pro tuto otázku bude vynecháno dělení na vesnické a městské školy, protože zájmy dívek a chlapců na vesnici i ve městě byl srovnatelný.

Zaměříme se tedy pouze na genderové dělení, pro které byla vypracována tabulka.

Kroužky	Dívky	Chlapci
Zpěv	6	1
Hra na hudební nástroj	18	10
Jazykový	6	7
Taneční	21	2
Sportovní	27	38
Výtvarný	24	8
Počítačový	7	28
Dramatický	11	1
Turistický	6	3
Jiné než výše zmíněné	11	14

Tabulka 10: Zájem o různé druhy kroužků z genderového pohledu

Zvýrazněna byla nejvyšší čísla jak u dívek, tak u chlapců, a jak můžeme vidět, tak v obou případech **žáci mají největší zájem o sportovní zaměření kroužku.**

Následně budou zmíněny čtyři nejčastěji volené zaměření kroužků.

Největší zájem o kroužky u dívek:

- sportovní (27x),
- výtvarný (24x),
- taneční (21x),
- hra na hudební nástroj (18x).

Největší zájem o kroužky u chlapců:

- sportovní (38x),
- počítačový (28x),
- hra na hudební nástroj (10x),
- výtvarný (8x).

Možnost I, kde měli žáci možnost dopsat jiné kroužky, než byly v nabídce, byla celkově zvolena 25x.

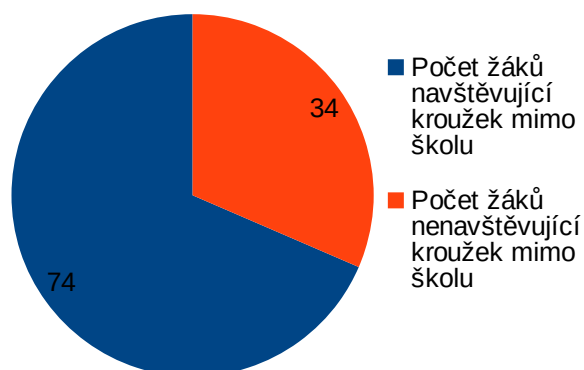
Dívky uvedly ve volné možnosti tyto kroužky: 2x vaření, 3x péče o zvířata (koně), hasiči, ruční práce, vědecký kroužek, Skauting, záchranářský a gymnastika.

Chlapci využili volné možnosti takto: street (posilovací cvičení využívající váhy vlastního těla jako je workout – využívá se i venkovních hřišť a venkovního terénu), Krav Maga (druh sebeobrany), šachový kroužek, kroužek her (nebylo sděleno o jaký typ her by se mělo jednat), modelářský kroužek, 2x technický kroužek, 2x farmářský kroužek, chemický kroužek, fyzikální kroužek, fotografický kroužek, historický kroužek a kroužek vaření.

8. otázka – docházíš na nějaké kroužky mimo školu? (pokud ANO, napiš prosím o jaké kroužky se jedná, pokud NE, napiš proč)

V této otázce měli žáci odpovědět, zda navštěvují nějaký kroužek mimo školu, pokud ano – měli napsat jaké, pokud ne – měli napsat důvod proč tomu tak je.

V grafu jsou zapsána čísla, která nám znázorňují počet žáků ne/navštěvující nějaký zájmový kroužek mimo prostředí školy. Jak vidíme, převažuje modrá barva – tedy navštěvující, ale ani červená barva nedosahuje malých čísel.

Graf 4: Docházení na kroužek mimo školní nabídku

Podrobnější data jsou zadána v tabulce níže.

	Žáci navštěvující kroužky mimo školní prostředí	Žáci nenavštěvující kroužky mimo školní prostředí
Chlapci z města	24	3
Chlapci z vesnice	15	12
Dívky z města	21	6
Dívky z vesnice	14	13
Žáci z města	45	9
Žáci z vesnice	29	25
Celkový počet žáků v %	68,52 %	31,48 %

Tabulka 11: Docházení na kroužek mimo školní nabídku

Tabulka nám říká, že nejčastěji využívají nabídky kroužků mimo prostředí školy chlapci z města, za nimi hned dívky z města. Můžeme tedy tvrdit, že **častěji využívají nabídky kroužků mimo školu žáci z městských škol**, kdybychom to měli uvést v procentech, bylo by to 60 % ku 40 %.

Pokud bychom měli v procentech uvést **fakta celkově**, bylo by to následovně:

- **41,7 %** je číslo označující **počet žáků městských škol navštěvující kroužek mimo školu**,
- **26,8 %** je číslo označující **počet žáků vesnických škol navštěvující kroužek mimo školu**.

Zde bude uvedeno, z jakého důvodu označilo celkem 34 žáků, že nenavštěvují žádný kroužek mimo prostředí školy.

Žáci z vesnic nenavštěvující žádný kroužek:

- **ZŠ Mašov** – 2x mají jich dost ve škole, problém s dojížděním, 4x bez odpovědi;
- **ZŠ Příšovice** – 4x bez odpovědi, 3x nebaví je to;
- **ZŠ Jenišovice** – 8x bez odpovědi, problém s dojížděním, nedostatek volného času, časová náročnost.

Žáci z Turnova nenavštěvující žádný kroužek:

- ZŠ Skálova – 2x bez odpovědi, 2x nechce se jim;
- ZŠ Žižkova – nic ho nezaujalo, nedostatek času, moc práce s hlídáním sester;
- ZŠ 28. října – 2x bez odpovědi.

9. otázka – je pro tebe zajímavější nabídka kroužků ve škole či mimo ni?

Tato otázka byla jedna z mála uzavřená, žáci tedy měli na výběr pouze ze dvou odpovědí, a to zda jim přijde nabídka kroužků zajímavější ve škole či mimo ni.

I přes to si **dva žáci našli svou cestu k výjimce**, kdy jeden z nich si utvořil variantu (C) a dopsal: „Těžko říct“, a druhý žák zase vybral obě dvě nabízené varianty.

	Žáci, kterým přijde zajímavější nabídka kroužků ve škole	Žáci, kterým přijde zajímavější nabídka kroužků mimo školu	Nejednoznačná odpověď
Chlapci	19	34	1
Dívky	19	34	1
Žáci z města	13	41	0
Žáci z vesnice	25	27	2
Celkový počet žáků	38	68	2

Tabulka 12: Zajímavější nabídka kroužků

Když se podíváme na **poměr dívek a chlapců**, tak **je zcela vyrovnaný** – jak v odpovědích přiklánějících se k zajímavější skladbě kroužků ve škole, tak mimo školu, dokonce i v nejednoznačných odpovědích.

U žáků z vesnických škol jsou názory vyrovnané, o pouhé dva hlasy **vyhrála**, v kritériu zajímavosti nabídky kroužků, **místa mimo školní prostředí**.

U žáků z městských škol je rozdíl daleko větší. Skoro $\frac{3}{4}$ žáků městských škol se přiklání k názoru, že zajímavější nabídka kroužků je mimo školu.

10. otázka – kolik kroužků navštívíš dohromady za týden? (pokud nějaký kroužek navštěvuješ vícekrát za týden, počítá se každá jeho návštěva)

Žáci měli v zadání otázky odpovědět, kolik kroužků dohromady navštěvují za týden s tím, že se počítá každá jeho návštěva.

Měli na výběr ze čtyř možností, při čemž poslední možnost byla polootevřená. Zadavatel dotazníků však zapomněl počítat v možnostech s tím, že by některý z žáků nemusel navštěvovat žádný kroužek – tedy s odpovědí 0. Žáci se nezalekli ani tohoto, a pokud takový případ nastal, dopsali to tam.

	Celkový počet kroužků navštívených za týden
Chlapci	3,27
Dívky	3,31
Žáci z města	3,52
Žáci z vesnice	3
Žáci celkem	3,275

Tabulka 13: Počet kroužků navštívených za týden

Jak se můžeme sami přesvědčit, tak výsledky jsou ve všech kritériích velice vyrovnané. Tabulka nám sice ukazuje pouze celá čísla, ale z výzkumného vzorku nám vycházejí přesnější hodnoty. Jediné co zůstává skoro zcela vyrovnané je kritérium pohlaví, v tomto případě se došlo k závěru, že **dívky i chlapci navštěvují shodný počet kroužků za týden** – a to v průměru 3,3 (takže 3–4 kroužky).

V kritériu umístění školy se došlo k závěru, že **více kroužků za týden navštěvují žáci z městských škol**. Přesné číslo je 3,5 kroužků za týden u žáků z městských škol oproti vesnici, kde vyšly přesně 3 kroužky týdně.

Jak nám z přehledu níže vyplývá, tak viditelně **nejmenšího počtu dosáhli žáci z Jenišovic**, kteří navštěvují pouze 1–2 kroužky týdně a **nejvyššího počtu dosáhli žáci z Mašova**, kteří navštěvují 4–5 kroužků týdně.

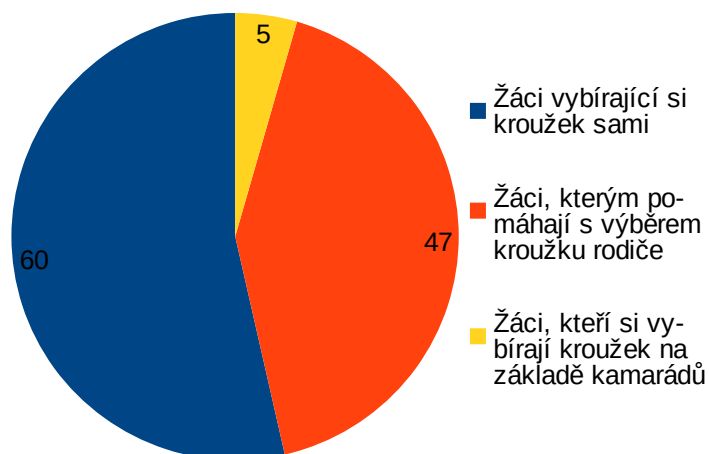
Jak si stáli žáci v docházení na kroužky (kamkoliv) v jednotlivých školách

1. ZŠ Mašov (4,6 kroužků, takže 4–5 kroužků za týden),
2. ZŠ Žižkova (4,1 kroužků, takže okolo 4 kroužků za týden),
3. ZŠ 28. října (3,5 kroužků, takže 3–4 kroužky za týden),
4. ZŠ Příšovice a ZŠ Skálova (3 kroužky za týden),
5. ZŠ Jenišovice (1,7 kroužků, takže 1–2 za týden).

11. otázka – vybíráš si kroužek sám/sama, nebo ti s výběrem někdo pomáhá? (pokud ti někdo pomáhá, vyber prosím kdo)

Jedenáctá otázka byla zaměřena na zjištění samostatnosti ve výběru kroužků. Žáci měli na výběr ze dvou možností, a to zda si kroužek vybírají sami, nebo jim někdo pomáhá. V druhé variantě měli na výběr možnost rodičů, kamarádů a volné možnosti. Žádný žák volné možnosti nevyužil. V některých případech se ovšem stalo, že zvolili více jak 1 variantu odpovědi, proto součet všech odpovědí není roven počtu žáků, ale celkově všech uvedených odpovědí.

Jak je z grafu zřejmé, tak **nejvíce žáků se rozhoduje samostatně, o něco méně dá na rady rodičů a pouze 5 dětí se nechá ovlivnit svými přáteli**.

Graf 5: Kritéria vybírání si kroužku

Co graf ale neznázorňuje, jsou detailní čísla u dívek a chlapců a u vesnických/městských škol. Zajímavé jsou výsledky u chlapců kde vyšla vyrovnaná čísla. Přesně **27 chlapců uvedlo, že si kroužek vybírají zcela sami** a taktéž **27 chlapců uvedlo, že si nechají poradit od rodičů**.

U dívek jsou čísla zcela jiná. Větší počet – **33 dívek si vybírají kroužek samy, zato pouhých 20 si nechá poradit od rodičů**.

Další zajímavostí této otázky jsou čísla – úplně stejná čísla, která byla vypočítána pro dívky a chlapce, tak byla vypočítána i pro vesnické školy a městské školy z Turnova. V tomto ohledu to dopadlo tak, že **žáci z města mají vyrovnaný postoj k možnosti rady v jejich výběru kroužků** – tedy 27x zaznělo, že si vybírají kroužek sami a 27x, že si nechají poradit od rodičů.

Žáci z vesnických škol jsou v této problematice samostatnější a spíše se přiklání k takové variantě, že si kroužek vyberou sami (33x sami vs. 20x rada od rodičů).

12. otázka – chodíš do školní družiny? (pokud bude tvá odpověď ANO, zodpověz prosím i podotázky)

Tato otázka měla za úkol zjistit, do jaké míry žáci využívají pobytu ve školní družině (počítáno včetně školního klubu, který zmínili žáci ze ZŠ 28. října). Pokud žáci odpověděli, že školní družinu (školní klub) využívají, měli i vybrat z jakého důvodu, popřípadě ten důvod dopsat.

	Žáci navštěvující školní družinu	Žáci navštěvující školní družinu v %
Chlapci	14/54	25,92 %
Dívky	16/54	29,63 %
Žáci z města	18/54	33,33 %
Žáci z vesnice	12/54	22,22 %
Celkem žáků navštěvující školní družinu	30/108	27,78 %

Tabulka 14: Docházka do školní družiny

Z výsledků vyplývá, že **častěji využívají pobytu ve školní družině dívky, ale celkově žáci z turnovských škol.**

Celková využitelnost školní družiny žáky je necelých 30 %.

Proč využívají žáci z vesnice školní družiny:

- protože je to tam baví, **chtějí tam být** (4x);
- **mají rodiče v práci**, ale **baví je to** tam (3x);
- **mají rodiče v práci** (2x);
- **čekají na začátek kroužku** (2x);
- **dojíždí** – čekání na autobus (1x).

Proč využívají žáci z turnovských škol školní družiny:

- protože je to tam baví, **chtějí tam být** (8x);
- **čekají na začátek kroužku** (7x);
- **mají rodiče v práci** (3x);
- **dojíždí** – čekání na autobus (2x);
- **učí se tam** (1x);
- **čeká na sourozence** (1x).

Zajímavostí je, že **žádný z chlapců turnovské školy ZŠ Žižkova nenavštěvuje školní družinu**, a naopak zase **všechny dívky turnovské školy ZŠ 28. října školní družinu navštěvují.**

13. otázka – napiš číslicí kolik hodin denně během klasického školního dne máš pouze sám/sama pro sebe, kdy si můžeš dělat co chceš. (nepočítá se do toho škola, domácí příprava na školu, domácí povinnosti ani kroužky)

Třináctá otázka zjišťovala kolik hodin denně během klasického školního dne mají žáci sami pro sebe. Do této doby, kterou měli vypsát na pole tomu určené, neměli započítávat dobu ve škole, ale ani školní přípravu doma, domácí povinnosti, kroužky atp.

	Počet hodin, který mají žáci pouze sami pro sebe (během všedních dnů)
Chlapci	3,755
Dívky	3,995
Žáci z města	3,815
Žáci z vesnice	3,935
Celkový počet hodin	3,875

Tabulka 15: Zcela volný čas dle žáků

Jak můžeme vidět, tak ve všech kritériích vyšla data shodně, a to tak, že **žáci mají celkově 3–4 hodiny času jenom sami pro sebe** – tedy volného času. Jenom pro upřesnění, přesný výsledek se přikláněl spíše k 4 hodinám (**přesněji mají v průměru 3 a $\frac{3}{4}$ hodiny volného času**).

Nejvíce volného času mají dívky z Jenišovic, které v průměru uvedly, že mají pro sebe víc jak 5 hodin času. Na druhou stranu **nejméně času sami pro sebe mají chlapci z Příšovic**, kteří uvedli, že jim pro sebe zbývají necelé 3 hodiny.

14. otázka –ve stručnosti popiš, jak si představuješ své ideální odpoledne po škole

V závěrečné otázce mohli žáci ve stručnosti popsat, jak si představují své ideální odpoledne, až přijdou ze školy domů.

Všechny jejich výroky byly sečteny a započítány do tabulky, ve které jsou řazeny od nejpočetnějších po ty nejméně početné.

Těžko posoudit, zda si žáci nedokáží bez úkolů a povinností představit své odpoledne, nebo zda byli pouze nepozorní při čtení zadání. I přes to, že se mělo jednat o ideální odpoledne, tak žáci do svých odpovědí zařadili odpovědi jako plnění úkolů, povinností a pobyt na kroužku. Z důvodu jejich zapsání do určeného místa byly odpovědi zařazeny do tabulky vypovídající o jejich ideálním odpoledni.

Ideální činnosti	Dívky	Chlapci	Celkový počet
Plnit úkoly a povinnosti	23	15	38
Být venku	12	18	30
Hrát si	15	14	29
Pracovat na PC (včetně PC her)	6	16	22
Být s kamarády	21	10	21
Sportovat	9	12	21
Sledovat TV	10	9	19
Odpočívat	7	12	19
Starat se o zvířata	14	5	19
Být na kroužku	10	2	12
Být s rodinou	10	1	11
Trávit čas na mobilu (hry, internet)	3	6	9
Číst si	6	2	8

Tabulka 16: Ideální odpoledne dle žáků

Jak nám tabulka napovídá, tak **u dívek je v oblibě:**

- plnit úkoly a povinnosti (23x),
- být s přáteli (21x),
- hrát si (15x),
- starat se o zvířata (14x),
- být venku (12x).

U chlapců je zase ideální odpoledne:

- být venku (18x),
- pracovat a hrát hry na PC (16x),
- plnit úkoly a povinnosti (15x),
- hrát si (14x),
- sportovat a odpočívat (každé 12x).

V tabulce byly pouze nejčtenější odpovědi. Zde budou pro úplně doplnění uvedeny i další odpovědi, které dosahovaly nejmenšího počtu hlasů.

U dívek pouze jednou zaznělo: něco vyrábět, vařit, šít, poslouchat hudbu a nemít žádné úkoly. 4 dívky zmínily, že by si rády malovaly, dvě by chtěly být na výletě a dvě dívky nenapsaly vůbec žádnou odpověď.

U chlapců se v tabulce neobjevily ještě následující informace: 1x zaznělo, že vybírá podle nálady, nemá žádnou představu, chtěl by hrát na hudební nástroj, bouchat petardy, jezdit traktorem, procházet se, pracovat na zahrádce, 1x nezazněla odpověď vůbec a 2x zaznělo, že by nechtěli mít žádné úkoly.

2.5 Závěry šetření

V následujícím textu budou vyhodnoceny výsledky šetření týkající se stanovených hypotéz.

H1 – Dostupnost aktivit pro děti ve volném čase ve městě je pestřejší, než pro děti na vesnici.

Tuto hypotézu zkoumala otázka č. 3, kde měli žáci za úkol vypsát všechny kroužky, na které si vzpomněli, že jejich škola ve volném čase nabízí. Z výsledků bylo zjištěno, že městské školy dohromady nabízí 54 kroužků, což je v průměru 18 kroužků na jednu školu, zato vesnické školy dohromady nabízí 28 kroužků, což je v průměru cca 9 kroužků na jednu vesnickou školu.

Proto **můžeme potvrdit tvrzení hypotézy**, že dostupnost aktivit pro děti ve volném čase je v městských školách pestřejší než pro děti ze škol z okolních vesnic, protože městské – **turnovské školy v průměru nabízejí dvakrát tolik kroužků** ve volném čase žáků oproti těm vesnickým.

H2 – Žáci si častěji vybírají volnočasové aktivity mimo prostředí jejich školy, než aktivit nabízené školou.

Otázka č. 4 nám pomohla dojít k závěru, že **88 žáků využívá nabídku školy**, a navštěvuje nějaký kroužek ve svém volném čase, tím pádem 20 žáků nabídku nevyužívá a žádný kroužek nenavštěvuje.

Zato otázka č. 8 se ptala, zda žáci navštěvují nějaký kroužek mimo prostředí školy. **74 žáků odpovědělo, že navštěvují nějaký kroužek mimo prostředí školy** a 34 žáků, že ne.

Stanovená **hypotéza se na základě průzkumu musí vyvrátit**, protože v průměru nám čísla říkají, že **o 13 % žáků více si volí kroužek ve škole než kroužek mimo ni**.

Zajímavé ovšem je, že cca 65 % žáků odpovědělo v otázce č. 9, že jim nabídka kroužků mimo školní prostředí přijde zajímavější nežli nabídka školy.

H3 – Chlapci častěji využívají sportovní nabídku aktivit, než dívky.

Poslední hypotézou se zabývalo více otázek. V otázce č. 4 měli žáci vypsát kroužky, které navštěvují ve volném čase v prostředí školy. Z výsledku šetření vyšlo, že celkový záznam sportovních aktivit u chlapců vzešel na počet 35 a u dívek na 23. **Chlapci ve školním prostředí tedy častěji využívají sportovní nabídku aktivit, nežli dívky.**

Dále se touto problematikou zabývala otázka č. 8, kde bylo za úkol vypsát kroužky, na které žáci dochází mimo školní prostředí. V tomto případě byly všechny záznamy aktivit sečteny a vzešel z toho závěr, že **využívání sportovních aktivit mimo prostředí školy je v návštěvnosti dle pohlaví velice vyrovnané.** 47 kroužků se sportovní tematikou bylo zaznamenáno u dívek a 45 kroužků s téže tematikou zase u chlapců.

Výsledky vyšly vcelku vyrovnaně, ale pokud obě otázky týkající se třetí hypotézy zprůměrujeme, vyjde nám, že ze 150 zmíněných odpovědí (týkajících se návštěvnosti sportovních aktivit ve škole i mimo ni), je 45,33 % odpovědí od děvčat a 54,66 % jsou odpovědi od chlapců. Proto můžeme tvrdit, že chlapci častěji využívají sportovní nabídky aktivit nežli dívky, a tímto tvrzením **můžeme hypotézu potvrdit.**

Jako dodatek můžeme ještě připomenout výsledky z otázky č. 7, která měla za úkol zjistit, o které zaměření kroužku se žáci zajímají nejvíce. Jak u chlapců, tak u dívek dosahovaly počty hlasů u sportovního zaměření kroužků nejvyšších hodnot, a to u chlapců 38 hlasů a u dívek 25 hlasů. Tyto výsledky mohou dobarvit potvrzení hypotézy v tom, že se chlapci častěji zajímají o sportovní zaměření kroužků, nežli děvčata.

Resumé

Cílem závěrečné bakalářské práce bylo za pomoci dotazníkového šetření zjistit, jaké jsou rozdíly v dostupnosti aktivit ve volném čase dětí, na 1. stupni základní školy, ve městě a na vesnici, a jejich využití ze strany žáků. Zkoumaným vzorkem byli žáci 4. a 5. tříd ze šesti základních škol z Turnovska, a to ze tří městských (turnovských) škol – ZŠ 28. října, ZŠ Žižkova, ZŠ Skálova, a ze tří vesnických škol – ZŠ Příšovice, ZŠ Jenišovice a ZŠ Mašov. Do dotazníkového šetření bylo zahrnuto celkem 108 dotazníků (54 od děvčat a 54 od chlapců, současně z toho 54 z vesnických škol a 54 z turnovských škol).

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že větší povědomí o nabídce volnočasových aktivit – kroužků ve škole, mají žáci z vesnických škol, ale musí se brát v potaz také to, že mají i nižší nabídku, takže je jednodušší si na všechny kroužky vzpomenout a zaznamenat je.

K dalšímu závěru se došlo, že více využívají nabídku volnočasových aktivit ve škole žáci z vesnických škol, protože jejich odpovědi dosáhly počtu 48, zato u žáků z turnovských škol 40. Pokud se na to podíváme celkovým pohledem, tak z celkového počtu 108 žáků nevyužívá nabídky kroužků ve škole pouze 20 žáků (14 žáků z městských škol a 6 z vesnických – z toho 11 chlapců a 9 děvčat). Zároveň se došlo k závěru, že dívky si ve škole nejčastěji vybírají výtvarný kroužek, sportovní kroužek a hru na hudební nástroj, zato chlapci sportovní kroužek, počítačový kroužek a kroužek jazykový. Cca 45 % dotázaných žáků je s nabídkou kroužků ve škole spokojeno, oproti tomu cca 55 % by si dokázalo představit nabídku kroužků jinou. Žáci však jmenovali kroužky, které jsou v Turnově a v jeho blízkém okolí k dispozici, takže není problém se na ně v případě zájmu přihlásit tam. I přes to, že nějaký kroužek v nabídce školy postrádají, tak ho mimo ni navštěvuje pouze 30 % žáků (16 % žáků z městských škol a 14 % z vesnických škol).

Celkově pak žáci navštěvují v 68,5 % kroužek mimo prostředí školy, z toho 41,7 % tvoří žáci z městských škol a 26,8 % žáci ze škol vesnických, z toho vyplývá, že 31,5 % žáků nenavštěvuje žádný kroužek mimo školní prostředí (to je 34 žáků).

68 žáků – to je cca 63 % si myslí, že nabídka kroužků mimo školu je zajímavější, než nabídka kroužků ve škole.

Další otázka nám pomohla zjistit, že nejvíce žáky zajímá sportovní typ kroužků, a to v případě děvčat i v případě chlapců. Dívky pak zajímá ve větším množství i výtvarný typ kroužku, taneční a hra na hudební nástroj, zato u chlapců je vysoký zájem o kroužek počítačový.

Žáci v průměru navštíví cca 3,3 kroužky za týden (dívky a chlapci vyrovnaně, žáci z městských škol 3,5 a žáci z vesnických škol 3).

Celkově 60 žákům s výběrem kroužků nikdo nepomáhá, 47 žáků si nechá poradit od rodičů a pouze 5 žáků dá na rady kamarádů.

Když byla žákům položena otázka, zda navštěvují školní družinu/školní klub, výsledky byly takové, že 30 žáků odpovědělo ANO – to je necelých 28 %.

Zajímavá otázka byla na počet hodin, které mají žáci sami pro sebe, kdy se nemusí učit, chodit na kroužek, plnit domácí povinnosti – prostě volného času. Výsledky byly velice vyrovnané a v průměru to dělalo 3,875 hodiny – takže necelé 4 hodiny.

Poslední otázka v dotazníkovém šetření byla na představu ideálního odpoledne. Když opomenou zmíněné informace typu plnění úkolů a povinností, tak nejvíce by si žáci přáli být venku, hrát si, dělat věci na PC (včetně hraní počítačových her), být s kamarády, sportovat, sledovat televizi, odpočívat a starat se o domácí mazlíčky.

Z šetření se došlo k závěru, že dvě hypotézy ze tří mohly být potvrzeny. První potvrzenou hypotézou byla ta, která se týkala pestrostí nabídky kroužků žákům ve volném čase, kdy se tvrdilo, že dostupnost aktivit pro děti ve volném čase ve městě je pestřejší, než pro děti na vesnici. Druhou potvrzenou hypotézou byla ta, která tvrdila, že chlapci častěji využívají sportovní nabídku aktivit, nežli dívky. Naopak vyvrácenou hypotézou se stala hypotéza tvrdící, že žáci si častěji vybírají volnočasové aktivity mimo prostředí jejich školy, než aktivit nabízené školou. Výsledek byl překvapivý a bylo zjištěno, že o 13 % žáků více si volí kroužek ve škole než kroužek mimo ni.

Seznam použitých zdrojů

BARTOŇOVÁ, M., OPATŘILOVÁ, D., VÍTKOVÁ, M., 2013. *Přístupy k dětem a mládeži se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním mimo školu: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-242-0.

BENDL, S., a kol., 2015. *Výchovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, Pedagogika. ISBN 978-80-247-4248-9.

HÁJEK, B., HOFBAUER B., PÁVKOVÁ, J., 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J., a kol., 2011. *Školní družina*. 3., aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-900-2.

HOFBAUER, B., 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.

JIHLAVEC, J., aj., 2010. *Metodika tvorby bakalářské práce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-636-2.

MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M., 1998. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H & H Jinočany. ISBN 80-86022-21-8.

NĚMEC, J., a kol., 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-012-3.

PÁVKOVÁ, J., aj., 2002. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.

PŘADKA, M., 1999. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2033-4.

SPOUSTA, V., aj., 1994. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (Úvod do studia pedagogiky volného času)*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity. ISBN 80-210-1007-X.

SPOUSTA, V., aj., 1998. *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-1275-7.

VÁŽANSKÝ, M., 1994. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity. ISBN 80-210-0428-2.

VESELÁ, J., 1997. *Jak ve volném čase?: (projekty her pro volný čas dětí a mládeže)*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-146-5.

Internetové zdroje

CZ Geocaching [online]. [vid. 22. 7. 2016]. Dostupné z: <http://kesky.cz/geocaching/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Školní družiny* [online]. [vid. 22. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Školní kluby* [online]. [vid. 22. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-kluby>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Střediska volného času* [online]. [vid. 22. 7. 2016]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu>

Seznam příloh

Příloha A – dotazník

Milí žáci a milé žákyně,

jmenuji se Šárka Rácová a jsem studentkou Technické univerzity v Liberci, oboru Speciální pedagogiky pro vychovatele. Touto cestou bych Vás ráda požádala o spolupráci při psaní mé bakalářské práce zaměřené na téma trávení volného času. Vaše pomoc spočívá ve vyplnění dotazníku níže.

Dotazník je anonymní, takže není potřeba se podepisovat a bát se odpovídat podle pravdy.

Pokud je odpověď tvořena z možností výběru, zakroužkujte prosím tu nejvhodnější, pokud jsou někde tečky, je to místo pro odpověď Vašimi slovy.

Předem děkuji za Vaši spolupráci, Šárka Rácová.

1. Pohlaví:

- (A) Dívka
- (B) Chlapec

2. Navštěvuji základní školu:

- (A) Na vesnici (název vesnice.....)
- (B) Ve městě (název školy.....)

3. Víš jaké kroužky tvá škola nabízí?
(pokud ANO, prosím vypiš je)

- (A) Ne
- (B) Ano

.....
.....
.....
.....

4. Navštěvuješ nějaký kroužek nabízený školou?

(pokud bude tvá odpověď ano, vypiš prosím na tečkované místo o jaké kroužky se jedná)

- (A) Ne
- (B) Ano

.....

5. Chtěl/a by si chodit na kroužek, který tvá škola ale **nenabízí**?
(pokud bude tvá odpověď ano, vypiš prosím na tečkované místo o jaké kroužky se jedná)

- (A) Ne
- (B) Ano

.....

6. Docházíš na výše zmíněný kroužek někam jinam?
(pokud tvá odpověď u otázky č. 5 byla NE, prosím pokračuj na další otázku)

- (A) Ne
- (B) Ano

Kam? (místo i instituce).....

.....

7. Jaké zaměření kroužku tě zajímá nejvíce?
(můžeš vybrat i více variant, popř. do bodu I dopsat takový, který není v seznamu)

- (A) Zpěv
- (B) Hra na hudební nástroj
- (C) Jazykový
- (D) Taneční
- (E) Sportovní
- (F) Výtvarný
- (G) Počítačový
- (H) Dramatický
- (CH) Turistický
- (I) Další:.....

8. Docházíš na nějaké kroužky mimo školu?
(pokud ANO, napiš prosím o jaké kroužky se jedná, pokud NE, napiš proč)

- (A) Ne

.....

.....

- (B) Ano

.....

.....

9. Je pro tebe zajímavější nabídka kroužků ve škole či mimo ni?

- (A) Ve škole
- (B) Mimo školu

10. Kolik kroužků navštívíš dohromady za týden?
(pokud nějaký kroužek navštěvuješ vícekrát za týden, počítá se každá jeho návštěva)

- (A) 1-2
- (B) 3-4
- (C) 5-6
- (D) více jak 6
kolik?.....

11. Vybíráš si kroužek sám/sama, nebo ti s výběrem někdo pomáhá?
(pokud ti někdo pomáhá, vyber prosím kdo)

- (A) Sám/sama
- (B) Někdo mi pomáhá,   (a) rodiče
  (b) kamarádi
  (c) někdo jiný: .....

12. Chodíš do školní družiny? (pokud bude tvá odpověď ANO, zodpověz prosím i podotázky)

- (A) Ne
- (B) Ano, protože: (a) musím, protože jsou mí rodiče v práci
  (b) zkracuji si tam dobu, kdy čekám na začátek kroužku
  (c) chodím tam, protože mě to tam baví
  (d) jiný důvod: .....

13. Napiš číslicí kolik hodin denně během klasického školního dne máš pouze sám/sama pro sebe, kdy si můžeš dělat co chceš.
(nepočítá se do toho škola, domácí příprava na školu, domácí povinnosti ani kroužky)

.....

14. Ve stručnosti popiš, jak si představuješ své ideální odpoledne po škole.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....